

«Οι Επιθεωρητές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (1834-1982)».

Του

Παναγιώτη Δ. Σάμιου

Αθήνα

Φθινόπωρο 2013

Εισαγωγή

*"Όποιος θέλει σήμερα να πολεμήσει το ψέμα και την αμάθεια και να γράψει την αλήθεια, πρέπει να ξεπεράσει τουλάχιστον πέντε δυσκολίες.
Πρέπει να έχει το θάρρος να γράψει την αλήθεια, παρόλο, που αυτή καταπνίγεται.
Την εξυπνάδα να την ξεχωρίζει, παρόλο που παντού συγκαλύπτεται.
Την τέχνη να την κάνει να λειτουργεί σαν όπλο.
Την κρίση να διαλέγει εκείνους, που στα χέρια τους γίνεται αποτελεσματική.
Την πονηριά να τη διαδώσει ανάμεσα σ' αυτούς τους τελευταίους."
(Μπ. Μπρεχτ)*

Ο θεσμός του Επιθεωρητή ήταν ο μακροβιότερος, κράτησε περίπου 150 χρόνια, και ο σημαντικότερος θεσμός όσον αφορά την εποπτεία και τη διοίκηση της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Από την κατάργηση του Επιθεωρητή το 1982 μέχρι τις μέρες μας, το ζήτημα του ελέγχου και της Επιθεώρησης, μεταμορφωμένο σε αίτημα για την «αξιολόγηση των εκπαιδευτικών», «αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου», «αυτοαξιολόγηση της σχολικής μονάδας» κ.α. σε ποικιλία σχεδίων, σχημάτων και εκδοχών με τη μορφή νομοσχεδίων, νόμων, Προεδρικών διαταγμάτων, Υπουργικών αποφάσεων και εγκυκλίων επανέρχεται συνεχώς στην επικαιρότητα.

Τα επιχειρήματα όσων επιθυμούν την επαναφορά του επιθεωρητισμού συνοπτικά είναι τα εξής:

- Το εκπαιδευτικό σύστημα χρειάζεται ένα επιστημονικό σύστημα αξιολόγησης, ένα εργαλείο μέτρησης και αποτίμησης της αποδοτικότητας σχολείου και εκπαιδευτικού.
- Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης και του κόσμου υπάρχει σύστημα αξιολόγησης, γιατί όχι και στην Ελλάδα. Η επιστημονική αξιολόγηση, με συγκεκριμένους δείκτες και στόχους, όπως σε όλη την Ευρώπη, θα βελτιώσει την εκπαίδευση.
- Το σχολείο εξαιτίας της απουσίας της αξιολόγησης έχει χαλαρώσει, δεν είναι αποτελεσματικό. Οι εκπαιδευτικοί αφού κανείς δεν τους αξιολογεί δεν εργάζονται αρκετά, «λουφάρουν», είναι τεμπέληδες. Στα σχολεία υπάρχουν προβλήματα πειθαρχίας, βίας κλπ. Οι μαθητές δεν μαθαίνουν τίποτα. Χρειάζεται επιτέλους η αξιολόγηση για να μπει τάξη και πειθαρχία στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Συνειδητά και σχεδιασμένα αγνοείται, αποκρύπτεται ή αναφέρεται αποσπασματικά η ιστορία του επιθεωρητισμού, το ιδεολογικό του πλαίσιο καθώς και τα αποτελέσματα που είχε στην νεοελληνική εκπαίδευση, γιατί η ιστορία του επιθεωρητισμού είναι μια ιστορία γεμάτη πόνο και σκληρούς διωγμούς των εκπαιδευτικών. Όσοι δάσκαλοι επιχειρούσαν να καινοτομήσουν και να αλλάξουν το σχολείο και τη διδασκαλία, έξω από την πολιτικά κυρίαρχη ιδεολογία, τιμωρούνταν και διώκονταν. Οι δάσκαλοι καταδιώκονταν για τις παιδαγωγικές τους αντιλήψεις, τα πολιτικά τους φρονήματα, τη δράση μέσα στο σχολείο αλλά και έξω από αυτό, ακόμα και για τις γλωσσικές τους προτιμήσεις. Η Εξουσία είχε πάντα έτοιμο το κατηγορητήριο: «αθεΐα», «αντεθνική δράση», «σλαβική προπαγάνδα», «κομμουνιστική δράση», «ανάρμοστη συμπεριφορά μέσα κι έξω από την υπηρεσία» κ.α.

Στο άρθρο επιχειρούμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή, παρουσίαση του θεσμού του Επιθεωρητή, την εξέλιξη του, σε συνδυασμό με τις κυριότερες αλλαγές στο σύστημα διοίκησης της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Για την καλύτερη κατανόηση προσπαθήσαμε να εντάξουμε τη διαμόρφωση και εξέλιξη του θεσμού στο γενικότερο πολιτικό, ιδεολογικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο κάθε εποχής.

Εννοείται πως στα πλαίσια ενός τέτοιου άρθρου δεν μπορούν να καλυφθούν πλήρως όλες οι ιστορικές, πολιτικοκοινωνικές και ιδεολογικές πλευρές του θέματος. Ωστόσο καθώς η οικονομική κρίση βαθιάει, η εκπαίδευση, σε όλες της τις βαθμίδες, δέχεται μια πρωτοφανή επίθεση. Θα θέλαμε το άρθρο να πυροδοτήσει και να είναι αρχή μιας ευρύτερης συζήτησης για την αξιολόγηση, τη λειτουργία και τους στόχους του «νέου σχολείου» της αγοράς.

Η εργασία είναι χωρισμένη στα εξής μέρη:

1. 1834-1895: Οι Βαυαροί οργανώνουν το εκπαιδευτικό σύστημα. Οι δάσκαλοι βρίσκονται στο έλεος των δημάρχων και των κομματικών παραγόντων. Δεν έχουν κανένα δικαίωμα.

2. 1895-1940: Με το Ν. ΒΤΜΘ/1895 δημιουργείται ο θεσμός του Επιθεωρητή. Οι φιλελεύθερες δυνάμεις επιχειρούν τον αστικό εκσυγχρονισμό του Κράτους. Ξεκινούν οι αγώνες για τη γλώσσα, το σχολείο εργασίας και τον εκπαιδευτικό δημοτικισμό. Οι συντηρητικές δυνάμεις συσπειρώνονται. Ό,τι δημιουργούν οι οπαδοί του εκπαιδευτικού δημοτικισμού καταστρέφεται από τους συντηρητικούς. Οι Επιθεωρητές είναι «το μήλον της Έριδος» για τις αντίπαλες παρατάξεις διότι ελέγχοντας τους Επιθεωρητές υπάρχει η δυνατότητα ελέγχου των εκπαιδευτικών. Μετά τον Εθνικό Διχασμό (Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) και τη Μικρασιατική καταστροφή τα ιδεολογικά αδιέξοδα και η οικονομική κρίση, δημιουργούν στο Μεσοπόλεμο μια ρευστή πολιτική κατάσταση.

Η εργατική τάξη οργανώνεται, ιδρύεται η Διδασκαλική Ομοσπονδία (1922). Οι διεκδικήσεις και οι μαχητικές απεργίες, η Οκτωβριανή επανάσταση και η εξάπλωση των σοσιαλιστικών ιδεών τρομάζουν την αστική τάξη. Το 1936 ο Μεταξάς κηρύσσει δικτατορία. Επιχειρεί να εκφασίσει τη νεολαία και να μετατρέψει τους εκπαιδευτικούς, μέσω των Επιθεωρητών, σε προπαγανδιστές της δικτατορίας.

3. 1940- 1974: Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, τριπλή Κατοχή. Σε αντίξοες συνθήκες πείνας, βασανισμών, φυλακίσεων και εκτελέσεων οι εκπαιδευτικοί ανεβαίνουν στα βουνά και παίρνουν μέρος μαζικά στην Αντίσταση και το ΕΑΜ. Στα βουνά της Ελεύθερης Ελλάδας ανθίζει το «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία». Τα όνειρα και οι ελπίδες πνίγονται στο αίμα και τις διώξεις μετά τον Εμφύλιο. Με αλληπάλληλα διατάγματα οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην αντίσταση απολύονται, εκτελούνται, εξορίζονται. Από τη λήξη του εμφυλίου μέχρι το 1963 το σχολείο είναι το «σχολείο των εθνικοφρόνων» και μετατρέπεται σε θεσμό κατήχησης στα «ελληνοχριστιανικά ιδεώδη». Οι Επιθεωρητές συντονίζουν και υλοποιούν τις διώξεις. Οι ευρύτερες πολιτικές αλλαγές φέρνουν στην Εξουσία το Κέντρο που επιχειρεί το 1964, μεγάλη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η χούντα των συνταγματαρχών 1967-1974 θα ανατρέψει την μεταρρύθμιση του 1964 και θα προσπαθήσει με τους Επιθεωρητές να ελέγξει πλήρως τους εκπαιδευτικούς.

4. 1974-1982: Στη Μεταπολίτευση η κυβέρνηση της Ν.Δ. θα επιχειρήσει με το Ν. 309/1976 να διαχειριστεί χρόνια εκπαιδευτικά προβλήματα. Μέσα στη γενικότερη αγωνιστική ανάταση οι εκπαιδευτικοί ζητούν την κατάργηση του Επιθεωρητή και την αντικατάστασή του από το Σχολικό Σύμβουλο. Το 1981 το ΠΑΣΟΚ παίρνει την εξουσία και το 1982 υιοθετεί το αίτημα των εκπαιδευτικών. Με το Ν. 1304/1982 καταργείται ο θεσμός του Επιθεωρητή.

A. Περίοδος 1830-1895:

Ο πρώτος επιθεωρητής ήταν ο Ιωάννης Κοκκώνης ο οποίος διορίστηκε με το διάταγμα 1372/5 Οκτωβρίου 1830 με οδηγία να επιθεωρήσει τα σχολεία της Πελοποννήσου, να επισκέπτεται αιφνιδιαστικά τα σχολεία, να παρακολουθεί τις διδασκαλίες, να ελέγχει κατά πόσο εφαρμόζεται σωστά η αλληλοδιδασκτική μέθοδος και να τιμωρεί με απόλυση όσους δεν πειθαρχούν. 1.

Αμέσως μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια και την άφιξη του Όθωνα, οι Βαυαροί, με αλληπάλληλα διατάγματα, μεταφράσεις γερμανικών και γαλλικών νόμων, διαμόρφωσαν τη βασική διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Με τα διατάγματα αυτά θα επιβληθούν η λατρεία της ομοιομορφίας, ο πλήρης κρατικός έλεγχος και ο συγκεντρωτισμός, ο κλασικισμός, η αρχαιολατρία και η αρχαϊζουσα γλώσσα, οι ξεπερασμένες διδακτικές μέθοδοι (αλληλοδιδασκτική μέχρι το 1880) και το αριστοκρατικό σχολείο με την τεράστια διαρροή. 2.

Με το Ν.Δ. της 6^{ης}/18^{ης} Φεβρουαρίου 1834 για την οργάνωση των δημοτικών σχολείων, η διοίκηση και εποπτεία των σχολείων ανατέθηκε στο Γραμματέα Παιδείας, ο οποίος θα ασκούσε αυτή με πέντε επάλληλες αρχές-όργανα:

1. Οι δάσκαλοι α' τάξεως, ορίζονταν ως έφοροι των σχολείων του Νομού ή της Επαρχίας. Έπρεπε να επιθεωρούν τα σχολεία της περιφέρειας τους, να συντάσσουν έκθεση για τους δασκάλους και τους μαθητές και να την υποβάλλουν στο Γενικό Επιθεωρητή των σχολείων όλης της χώρας.

2. Επιτόπια Εφορευτική Επιτροπή. Σε κάθε Δήμο συγκροτούνταν μια τέτοια Επιτροπή με μέλη το Δήμαρχο, ως Πρόεδρο, τον ιερέα και 2-3 δημοτικούς συμβούλους. Καθήκοντα αυτής της επιτροπής ήταν να εμψυχώνει, να εφορεύει και να διευθύνει το σχολείο. Είχε πειθαρχική δικαιοδοσία στους εκπαιδευτικούς με δικαίωμα να επιβάλλει ποινή παύσης από 8 ημέρες μέχρι 6 μήνες και να αναφέρει τις ενέργειές της στην Επιθεωρητική Επιτροπή.

3. Επιθεωρητική Επιτροπή: Με τα άρθρα 38 και 39 συγκροτούνταν Νομαρχιακή Επιθεωρητική Επιτροπή για τα σχολεία του Νομού στην πρωτεύουσα κάθε Νομού και Επαρχιακή Επιθεωρητική Επιτροπή για τα σχολεία της Επαρχίας στην πρωτεύουσα κάθε Επαρχίας. Η Νομαρχιακή Επιθεωρητική Επιτροπή είχε μέλη: το Νομάρχη, ως πρόεδρο, τον πρόεδρο του δικαστηρίου της πρωτεύουσας του Νομού, τον εισαγγελέα, έναν ιερωμένο, έναν καθηγητή Γυμνασίου ή Πανεπιστημίου και 2-4 κατοίκους του Νομού που διορίζονταν από το Νομαρχιακό Συμβούλιο. Η Επαρχιακή Επιθεωρητική Επιτροπή είχε μέλη: τον Έπαρχο, ως πρόεδρο, τον Ειρηνοδίκη, έναν ιερέα, ένα δάσκαλο Ελληνικού Σχολείου και 2-4 κατοίκους διορισμένους από το Επαρχιακό Συμβούλιο. Η Επιθεωρητική Επιτροπή έπρεπε να επιτηρεί όλες τις Επιτόπιες Εφορευτικές Επιτροπές και τα σχολεία, να επικυρώνει, να επαυξάνει ή να ακυρώνει τις ποινές των δασκάλων, να επιθεωρεί τα σχολεία και να εξετάζει τη λειτουργία τους τουλάχιστον μία φορά το εξάμηνο, να επιβάλλει ποινές στους δασκάλους και να γνωματεύει για τις μεταθέσεις τους. Οι αποφάσεις αυτές δεν μπορούσαν να προσβληθούν με ένδικα μέσα από τους ενδιαφερόμενους.

4. Έπαρχος και Νομάρχης. Ο Έπαρχος έπρεπε να επιθεωρεί τα σχολεία της επαρχίας κάθε εξάμηνο και ο νομάρχης κάθε έτος και να συντάσσουν αναφορές στο Υπουργείο για την κατάσταση και λειτουργία τους.

5. Γενικός Επιθεωρητής. Ο Δ/ντης του Διδασκαλείου ήταν ταυτόχρονα και Γενικός Επιθεωρητής όλων των σχολείων της Ελλάδας. Επιθεωρούσε τα σχολεία, έκανε ανακρίσεις για δασκάλους, επέβαλλε διάφορες πειθαρχικές ποινές.

1. Γρόλλιος Γ.- Λιάμπας Τ.- Τζήκας Χ., *Ορισμένα ζητήματα σχετικά με την ιστορία της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού* στο Κάτσικας Χ.-Καββαδίας Γ. (επιμ.) Αξιολόγηση στην εκπαίδευση: Ποιος, ποιον και γιατί, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2002, σελ. 114-115.

2. Σχετικά Διατάγματα: α) της 6^{ης}/18^{ης} Φεβρουαρίου 1834 για την οργάνωση των δημοτικών σχολείων. β) της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836 (12/1/1837) «περί του κανονισμού των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων» γ) της 14^{ης} Απριλίου 1837 για την ίδρυση Πανεπιστημίου. Μπουζάκης Σήφης, «Ελληνική Εκπαίδευση 1821-1985», εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1996, σελ.37.

Ο Χ. Λέφας σχολιάζει: «..ο νόμος ούτος, τέλειος αυτός καθ' αυτόν, διά την Ελλάδα της εποχής εκείνης ήτο όλως ακατάλληλος. Ωμοιάζε, κατά τον Kirper, με το υπόδημα του Ξενοκράτους, το οποίον ήτο κατασκευασμένον εξ αρίστου δέρματος μετά κομψότητας και λεπτότητας αλλά ...δεν προσηρμόζητο εις τον πόδα...». 3.

Το σύστημα επιθεώρησης των σχολείων που καθιερώθηκε το 1834 ήταν αρκετά πλούσιο σε πρόσωπα για έλεγχο και εποπτεία που καταντούσε καταθλιπτικό. Πέντε αλληπάλληλες αρχές είχαν δικαίωμα να ασκούν εποπτεία και έλεγχο στο δάσκαλο. Απέναντι σε αυτούς ο δημοδιδάσκαλος έπρεπε να είναι ευάρεστος διότι και ο δήμαρχος και ο εφημέριος, και οι πολίτες, και ο Έπαρχος και ο Νομάρχης και ο Γενικός Επιθεωρητής και το Υπουργείο είχαν το δικαίωμα να τον τιμωρούν, να τον παύουν, να τον μεταθέτουν, να τον απολύουν χωρίς απολογία και χωρίς να μπορεί να χρησιμοποιήσει ένδικα μέσα. Σιγά σιγά οι Επιθεωρητικές Επιτροπές ατόνησαν και την εξουσία συγκέντρωσε ο Δήμαρχος, του οποίου ο δάσκαλος έγινε έρμαιο.

Κάτω από την μικροπρεπή δεσποτεία των πολυειδών αυτών αφεντικών στέναζαν οι ατυχείς δάσκαλοι κατά την εξηκονταετία 1834-1895, καταδυναστευόμενοι, τρομοκρατούμενοι, φοβισμένοι, χωρίς αξιοπρέπεια και φρόνημα, ταπεινούμενοι και προπηλακιζόμενοι, με αποτέλεσμα να μεταμορφώνονται σταδιακά σε λιπόψυχες υπάρξεις και κόλακες, σε αληθινούς παρίες της υπαλληλικής ιεραρχίας. 4.

Ο Ι. Κοκκώνης στον «Οδηγό Αλληλοδιδασκτικής» του 1842 δίνει μια σειρά από οδηγίες για τη συμπεριφορά και την ηθική του δασκάλου που μπορεί να ελέγξει ο επιθεωρητής και η τοπική κοινωνία: «Μετά μεγάλης προσοχής πρέπει να αποφεύγη τας διενέξεις και τα σκάνδαλα. Δεν πρέπει να λαμβάνη ποτέ μέρος εις τα επιτοπίους φατρίες και τα πάθη...Αυτός χρεωστεί να φέρηται προς όλους φιλικώς και να περιορίζεται εις τα διδασκαλικά του καθήκοντα...Και αν ποτέ συμπέση να έλθη εις λόγους ή διενέξεις με τίνα, δεν είναι πρόπον να μεταχειρίζεται εκφράσεις καπηλικάς ή βαναύσους, ουδέ να εμβαίη εις λογομαχίας και συζητήσεις πεισματώδεις, θυμώνων και οργιζόμενος... Εις συμπόσια και γάμους προσκαλούμενος χρεωστεί να μη λησμονή ποτέ τον οποίον φέρει διδασκαλικόν χαρακτήρα. Αυτός δεν πρέπει να φαίνηται ποτέ ο αρχηγός ή ο προσκαλεστής της ευθυμίας, ουδέ να λαμβάνη μέρος εις πράξεις απρεπείς ή εις λόγους ασέμνους, αλλά ουδέ πάλιν να μένη αυτός μόνος σκυθρωπός ή σοβαρός εν μέσω των ευθυμούντων. Εμπορεί να συμφάγη και να συμπιή μετρίως και να συνδιαλεχθή σεμνοπρεπώς με τους παρακαθήμενους, χωρίς να πέση εις λόγους ή εις πράξεις ασυμβίβαστους με τον χαρακτήρα του, και να αποσυρθή δε ενωρίς εις την οικίαν του και την επαύριον κατά την ωρισμένην ώραν να ευρεθή εις το σχολείον του. Εάν τύχη να έχη και σύζυγον, χρεωστεί να διαγράψη και εις αυτήν τους αυτούς όρους της διαγωγής και της συμπεριφοράς, χρεωστεί μάλιστα να φροντίση και περί της καλής ανατροφής αυτής και παιδείας...». 5.

Καθώς τα χρόνια περνούσαν η υπηρεσιακή κατάσταση των εκπαιδευτικών χειροτέρευε. Οι εκπαιδευτικοί ήταν εντελώς απροστάτευτοι στις βουλές και τις επιθυμίες των Υπουργών, των βουλευτών, των τοπικών κομματάρχων. Γράφει στις αναμνήσεις του ο παιδαγωγός Π. Οικονόμου: «Φρίκη με κατέλαβε ότε εν έτει 1885 διωρίσθην γενικός δ/ντής δημοτικής εκπαιδύσεως, εν των υπουργείω Παιδείας. Ουδείς δημοδιδάσκαλος ήτο εν ασφαλεία. Ο βουλευτής, ο κομματάρχης, ο παντοπώλης, ηδύνατο να τον μεταθέσουν, να τον παύσουν... Ένας βουλευτής είχεν είπει: Και τι βουλευτής είμαι εγώ, όταν δεν δύναμαι να παύσω ούτε ένα δημοδιδάσκαλον;». 6.

Ο λογοτέχνης-εκπαιδευτικός Αριστοτέλης Π. Κουρτίδης τον Αύγουστο του 1887 σε χρονογράφημά του στην εφημερίδα «Κλειώ», με τίτλο «Ως κατάδικοι εξοριζόμενοι», μας δίνει μια εναργή εικόνα της ταπείνωσης και της εξάρτησης των εκπαιδευτικών από τους πολιτικούς για το θέμα των διορισμών, των μεταθέσεων και απολύσεων.

3. Λέφας Χρ., «Ιστορία της εκπαιδύσεως», ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1942, σελ.13.

4. Λέφας Χρ., ό.π., σελ. 274-275 και Φίλος Στ., Το χρονικό ενός θεσμού, εκδ. Βιβλία για όλους, Αθήνα, 1984, σελ. 21.

5. Δημαράς Αλέξης, «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε» τομ. 1^{ος}, εκδ. ΕΡΜΗΣ, Αθήνα, 1973, σελ. 102.

6. Ντουντουλάκης Κ., Οι δάσκαλοι στους κοινωνικούς αγώνες και στην εθνική-λαϊκή αντίσταση, περ. Αντιπετράδια της εκπαίδευσης, τ. 60-61, σελ. 61-67.

Γράφει ο Κουρτίδης:

«... Αν όμως όλοι διασκεδάζωσιν, υπάρχουνσιν ατυχή τινα όντα, άτινα κάθηνται επί ανημμένων ανθράκων, κατά τον μήνα τούτον. Τα όντα ταύτα, είναι οι διδάσκαλοι, οι είλωτες της πολιτείας, οι παρίαί της δημοσίας υπηρεσίας...Κατά τον μήνα τούτον διορίζονται, μετατίθενται ή απολύονται οι ανά τας πόλεις και τας κώμας και τα χωρία διδάσκαλοι και διδασκάλισσαι από των γυμνασιαρχών μέχρι των επιστατών...και συρρέουσι πάντες εις Αθήνας, και καταπλημμυρούσι τους διαδρόμους και την αυλήν του Υπουργείου [...] και θέτουσιν εις ενέργειαν βουλευτάς, και εκλιπαρούσι και ολοφύρονται όπως απαλλαγώσι του θανατηφόρου κτυπήματος... Οι ταλαίπωροι δημοδιδάσκαλοι! Εν τεμάχιον χαρτίου του Υπουργού δύναται να τους εκσφενδονίση εις τα πέρατα της Ελλάδος...».7.

Από το 1850 έως το 1900 βαθιές αλλαγές συμβαίνουν στον οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό τομέα. Η εισροή ξένου κεφαλαίου ευνοεί το σταδιακό πέρασμα από τις προκαπιταλιστικές στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. Η αστική τάξη δυναμώνει, η βιομηχανική παραγωγή αυξάνεται, η ναυτιλία και το εμπόριο εκσυγχρονίζονται και προοδεύουν, εκτελούνται μεγάλα δημόσια έργα που δημιουργούν σύγχρονες υποδομές (λιμάνια, δρόμοι, σιδηρόδρομος κ.α.). Ταυτόχρονα η εργατική τάξη αυξάνει και δυναμώνει. Οι εξελίξεις επιβάλλουν τη σωστή λειτουργία της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, τη δημιουργία ενός δυνατού κράτους δικαίου, τη διεκδίκηση της προόδου και της μόρφωσης πλατιών στρωμάτων του λαού.

Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα οι Κυβερνήσεις προσπαθούν να αλλάξουν το σύστημα διοίκησης της εκπαίδευσης γιατί αντιλαμβάνονται ότι η εκπαίδευση πρέπει να εκσυγχρονιστεί. Στο πλαίσιο αυτό έπρεπε να βρεθεί ένας τρόπος να κοπεί η εξάρτηση των υπαλλήλων του δημόσιου τομέα από τους τοπικούς παράγοντες, τους βουλευτές, τους κομματάρχες κλπ. οι οποίοι με τις παρεμβάσεις τους εκφύλιζαν κάθε κρατική λειτουργία και υπηρεσία. Ωστόσο οι νομοθετικές προσπάθειες (με αρχή τις κυβερνήσεις του Χ. Τρικούπη) δεν ευδοκίμοσαν. Τα νομοσχέδια των Υπουργών Μιλήση 1877, Μανέτα 1887, Θεοτόκη 1889 που προέβλεπαν διάφορες βελτιωτικές αλλαγές δεν ψηφίστηκαν στη Βουλή.

Νέα ρύθμιση για το θέμα των διδασκαλικών μεταβολών γίνεται από την έκτη κατά σειρά κυβέρνηση Τρικούπη με το νόμο ΒΠΕ/1892 (άρθρο 16), από τον οποίο προβλέπεται ότι το Υπουργείο Παιδείας στην αρχή κάθε σχολικού έτους «κατατοπίζει τους εκασταχού προσήκοντας και επαρκείς» δασκάλους, διορίζοντας, μεταθέτοντας και παύοντας αυτούς, σύμφωνα με τις ανάγκες της υπηρεσίας, μετά την «ομόφωνη γνωμοδότηση» ενός νέου οργάνου, του τριμελούς «Συμβουλίου της Εκπαιδύσεως», στο οποίο μετείχαν ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου, ο γενικός επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων και ένας καθηγητής Πανεπιστημίου. 8.

Το Συμβούλιο αυτό, το 1893 (κηρύσσεται η πτώχευση) διατάσσει 3.182 μετακινήσεις δημοδιδασκάλων και το 1894 προχωρά σε 1.092 μεταθέσεις και 1.421 απολύσεις σε σύνολο 3.256 δασκάλων!!! Είχε γίνει τόσο μεγάλος σάλος που το θέμα δεν ξέφυγε και αυτής της σάτιρας. Ο ίδιος δάσκαλος «μετετίθετο σε διάφορα μέρη, άλλος μετετίθετο, συγχρόνως όμως επαύετο, άλλος επαύετο δις και τρις».9.

Ο Χ. Τρικούπης έχασε τις εκλογές του Μαΐου του 1895 και στο προσκήνιο επανήρθε ο Θ. Δηλιγιάννη. Κατά τη συγκρότηση του κυβερνητικού σχήματος ο πρωθυπουργός εμπιστεύθηκε το Υπουργείο Παιδείας στο Δ. Πετρίδη, ο οποίος πολύ σύντομα υπέβαλε στο Κοινοβούλιο για συζήτηση νομοσχέδιο για τη στοιχειώδη εκπαίδευση, το οποίο ψηφίστηκε στις 13 Σεπτεμβρίου 1895 ως νόμος ΒΤΜΘ' (13-09-1895, Φ.Ε.Κ. 37/5-10-1895).

7. Δημαράς Αλέξης, «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε» τομ. 1^{ος}, εκδ. ΕΡΜΗΣ, Αθήνα, 1973, σελ. 269-270.

8. Σκούρα Λαμπρινή, Δάσκαλοι και κοινωνική δικαιοσύνη κατά το 19^ο αιώνα, μελέτη στο διαδίκτυο: www.eriande.elemedu.upatras.gr/?...el... **Σκούρα...**

9. Λέφας Χρ., ό.π., σελ. 286-287.

B. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1895-1940

Ο νόμος ΒΤΜΘ΄ θεωρητικά εισάγει την αποκέντρωση στη στοιχειώδη εκπαίδευση ικανοποιώντας το σχετικό αίτημα των δασκάλων. Για την υλοποίηση του στόχου αυτού ο νόμος προέβλεπε τη λειτουργία των θεσμών του Εποπτικού Συμβουλίου Δημοτικής Εκπαίδευσης (Ε.Σ.Δ.Ε), οργάνου συλλογικού και του επιθεωρητή, οργάνου μονομελούς.

Το Εποπτικό Συμβούλιο του νομού αποτελείτο: από τον Μητροπολίτη του νομού ως πρόεδρο, τον Γυμνασιάρχη, από έναν επιστήμονα, από έναν κτηματία ή έμπορο και από τον νομαρχιακό Επιθεωρητή της δημοτικής εκπαίδευσης ως εισηγητή. Οι αποφάσεις του ΕΣΔΕ ήταν υποχρεωτικές για τον Υπουργό εκτός των περιπτώσεων της παύσης και μετάθεσης. Στις αρμοδιότητες του εποπτικού συμβουλίου ήταν:

α) εισηγήσεις προς τον Υπουργό της δημοσίας εκπαίδευσης: για την πλήρωση των κενών θέσεων στα δημοτικά σχολεία, για το διορισμό δασκάλων, για την επισκευή, συμπλήρωση ή αντικατάσταση των δημοτικών εκπαιδευτηρίων, για την μετάθεση ή απόλυση του επιθεωρητού. Ο Νόμος έδινε στον Υπουργό το δικαίωμα να μην εκτελεί τις εισηγήσεις του ΕΣΔΕ.

β) αποφάσεις: επί εφέσεων κατά πειθαρχικών αποφάσεων του επιθεωρητού, επί πειθαρχικών περιπτώσεων επί των οποίων επρόκειτο να επιβληθούν ποινές προστίμων μέχρι το ήμισυ του μισθού και προσωρινή απόλυση μέχρι ένα μήνα, επί μεταθέσεων δασκάλων τις οποίες κρίνει αναγκαίες είτε για τιμωρία των μετατιθεμένων είτε για το συμφέρον της εκπαίδευσης, παύσεως δασκάλων των οποίων τη διαγωγή κρίνει ανεπίδεκτη βελτιώσεως, αποπομπής μαθητών από το σχολείο.

Ο νόμος ΒΤΜΘ΄ καθιέρωσε το θεσμό του νομαρχιακού επιθεωρητή α΄ τάξης ο οποίος εκπροσωπούσε ουσιαστικά το Εποπτικό Συμβούλιο στις επαφές με το Υπουργείο Παιδείας, με τις άλλες δημόσιες αρχές και τους πολίτες. Ο Επιθεωρητής ήταν ο εισηγητής όλων των εκπαιδευτικών υποθέσεων και θεμάτων του Εποπτικού Συμβουλίου. Ο νομαρχιακός επιθεωρητής είχε καθήκοντα διοικητικά και εποπτικά. Ήταν υποχρεωμένος να επιθεωρεί κάθε εξάμηνο τα δημοτικά σχολεία κάθε τύπου, να προσδιορίζει τις θέσεις για την ανοικοδόμηση διδακτηρίων, να ελέγχει την εφαρμογή της νέας συνδιδασκτικής-ερβατριανής μεθόδου 10., να ελέγχει το βίο των δασκάλων μέσα κι έξω από το σχολείο και τις σχέσεις τους με την τοπική κοινωνία, να συντάσσει λεπτομερή και τεκμηριωμένη έκθεση για κάθε δάσκαλο ξεχωριστά, να ασκεί πειθαρχική εξουσία και να εφαρμόζει προγράμματα επιμόρφωσης των δασκάλων κατά τις θερινές διακοπές (Νόμος ΒΤΜΘ΄, άρθρο 40 και 30).

Ο ίδιος νόμος προέβλεπε τη δημιουργία θέσεων νομαρχιακών επιθεωρητών β΄ τάξης οι οποίοι τοποθετήθηκαν ως βοηθοί των νομαρχιακών επιθεωρητών σε συγκεκριμένους νομούς. Τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητές τους ήταν όμοιες με των νομαρχιακών επιθεωρητών. Επιπλέον, όμως, παρακολουθούσαν το δάσκαλο την ώρα της διδασκαλίας, πραγματοποιούσαν υποδειγματικές διδασκαλίες, όταν ήταν απαραίτητο, συμβούλευαν και παρείχαν καθοδηγητική υποστήριξη στους δασκάλους. Ακόμα επέπλητταν τους αδιάφορους (κατά την κρίση τους) δασκάλους και κατήγγειλαν στους νομαρχιακούς επιθεωρητές τη συμπεριφορά εκείνων στους οποίους έπρεπε (κατά την άποψή τους) να επιβληθεί κάποια ποινή (Διάταγμα 13-01-1896, Φ.Ε.Κ. 5/16-1-1986, άρθρο 4).

10. Η συνδιδασκτική και η εισαγωγή της ερβατριανής μεθόδου έγινε από τη Γερμανία το 1880. Στην Ελλάδα για πολλά χρόνια η μέθοδος με τα στάδια της έγινε κυρίαρχη παιδαγωγική ιδεολογία με κύρια στηρίγματα την κλασική παιδεία, το ένδοξο παρελθόν που θα αναβίωνε με τη Μεγάλη Ιδέα και το θρησκευτικό ιδεώδες. Για την επίδραση της γερμανικής παιδαγωγικής στην ελληνική εκπαίδευση δεσ: - Παπακωνσταντίνου Παν., «Από την παιδαγωγική ιδεολογία στην επιστημονική κατάρτιση: το περιεχόμενο κατάρτισης του Έλληνα εκπαιδευτικού» στο Γκότοβος, Μαυρογιώργος, Παπακωνσταντίνου, «Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη», εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1992, σελ. 17-23.

- Γκότοβος Αθ., «Ο χρυσός αιώνας της παιδαγωγικής ιδεολογίας και η εμφάνιση της παιδαγωγικής επιστήμης: ξένες επιδράσεις στην ελληνική παιδαγωγική θεωρία και έρευνα», ό.π., σελ. 25-68.

Ο νόμος ΒΤΜΘ' αναβάθμιζε τον επιθεωρητισμό γιατί υποτίθεται πως συστηματοποιούσε, επιστημονικά τον έλεγχο και την εποπτεία. Γέμισε υποσχέσεις και προσδοκίες τους δασκάλους. Γρήγορα όμως φάνηκαν τα μεγάλα μειονεκτήματα του:

- Τα Δημοτικά Συμβούλια διατήρησαν το δικαίωμα να προσλαμβάνουν το δάσκαλο που ήθελαν (η δαπάνη μισθοδοσίας βάρυνε το Δήμο) και σε αιτιολογημένες περιστάσεις να προτείνουν την παύση ή τη μετάθεση των δασκάλων.
- Οι αποφάσεις των Εποπτικών Συμβουλίων ήταν ανέκκλητες αφού δεν υπήρχε άλλο εποπτικό Συμβούλιο για να προσφύγει ο κατηγορούμενος.
- Οι αποφάσεις για τις παύσεις και τις μεταθέσεις των δασκάλων δεν ήταν υποχρεωτικές για τον υπουργό. Τα ρουσφέτια, οι εξυπηρετήσεις, η κομματική συναλλαγή και οι αδικίες συνεχίστηκαν.
- Το Εποπτικό Συμβούλιο είχε την αρμοδιότητα να κρίνει θέματα του Επιθεωρητή, ο οποίος όμως ήταν ο εισηγητής του Συμβουλίου.
- Ο διορισμός ως Επιθεωρητών κυρίως καθηγητών μέσης εκπαίδευσης δεν απέδωσε διότι οι άνθρωποι αυτοί ήταν ξένοι και αγνοούσαν εντελώς τις συνθήκες των δημοτικών σχολείων, το έργο του δασκάλου και την ψυχολογία μικρών παιδιών.
- Τα πρόσωπα που αποτελούσαν το Εποπτικό Συμβούλιο ήταν άσχετα με την εκπαίδευση. Δεν ενδιαφέρονταν, αγνοούσαν τα προβλήματα και τις περισσότερες φορές εμπιστεύονταν τα πάντα στον Επιθεωρητή. Ο Επιθεωρητής έμεινε τελικά ο μοναδικός ρυθμιστής και απόλυτος κυρίαρχος επί των δασκάλων. **11.**
- Στις εκθέσεις υπηρεσιακής κατάστασης οι Επιθεωρητές έδιναν ιδιαίτερη σημασία στον έλεγχο της ιδιωτικής ζωής των δασκάλων. Αυτό θα αποτελέσει μόνιμο χαρακτηριστικό των υπηρεσιακών εκθέσεων όλα τα χρόνια που υπήρξε ο θεσμός του Επιθεωρητή. Οι κομματικές παρεμβάσεις στο παιδαγωγικό έργο, οι συκοφαντίες, οι παρανοήσεις, τα ψεύδη, οι προκαταλήψεις, η θρησκοληψία, τα πάθη, τα μίσση και τα κουτσομπολιά των τοπικών κοινωνιών, κατάλληλα αξιοποιημένα στις εκθέσεις των Επιθεωρητών ακύρωναν κάθε παιδαγωγική προσπάθεια των δασκάλων.

Ο ίδιος ο εισηγητής του επιθεωρητικού θεσμού Δ. Πετρίδης αναγκάστηκε να στείλει την εγκύκλιο 13869/25-9-1896, στην οποία έγραφε: «...υποκατεστάθη λοιπόν η απόφασις του επιθεωρητού εις την γνώμην του συμβουλίου και μετατέθησαν και απελύθησαν διδάσκαλοι και διδασκάλισσαι, διότι ούτως έδοξεν ενί ανθρώπου μετά μίαν του σχολείου επίσκεψιν και πολλάκις άνευ αιτιολογίας του δικαζόμενου. Τούτο ουδέ υμάς τιμά, κατάχρησιν ποιησαμένους τοις δοθείσης υμίν εξουσίας, ουδέ τους λοιπούς συμβούλους...εκφράζοντες επί τοις γενομένοις την λύπην ημών ελπίζομεν ότι του λοιπού θέλετε συμμορφούσθαι ακριβέστερον προς τας υπό του νόμου διατασσόμενα».

Επίσης το 1899 το Υπουργός Μομφεράτος με την εγκύκλιό του 4059/27-3-1899 επανέρχεται στο ζήτημα των Επιθεωρητών: «...Λυπούμεθα ότι πολλοί των επιθεωρητών ουδέ του πνεύματος του νόμου αντελήφθησαν ουδέ τον σκοπόν του νομοθέτου κατανόησαν. Ουδέποτε υποδειγματικώς προ διδασκάλων εδίδαξαν, ουδέ ωδήγησαν, ουδέ παρήνευσαν.. Και συντόμως ειπείν αντί να καθοδηγήσωσιν, ενισχύσωσιν, ενθαρρύνωσιν, εμψυχώσωσιν και φρονηματίσωσι τους Έλληνας δημοδιδασκάλους, ούτω προσηνέχθησαν και προσφέρονται προς αυτούς, ώστε δεν προστατεύουσιν ούτοι ότι της τυραννίας απηλλάγησαν, αλλά ότι τυράννους μετήλλαξαν μόνον». **12.**

Στις εννέα δεκαετίες περίπου που λειτούργησε ο θεσμός του Επιθεωρητή στον 20^ο αιώνα οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν από τις διάφορες Κυβερνήσεις αφορούσαν, κυρίως, αυξομειώσεις του αριθμού των Επιθεωρητών, αναπροσαρμογές των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων τους καθώς και συγκροτήσεις ποικίλων επάλληλων οργάνων εποπτείας (κυρίως κατά τις περιόδους εγκαθίδρυσης δικτατορικών καθεστώτων). **13.**

11. Ευαγγελόπουλος Σπ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, τ. Α', εκδ. Δανιά, Αθήνα, 1987, σελ. 81.

12. Λέφας Χρ., ό.π., σελ. 2291-292.

13. Ιορδανίδης Γιώργος, *Ο θεσμός του επιθεωρητή στην ελληνική εκπαίδευση: ιστορική επισκόπηση της πορείας του θεσμού*, εργασία στο διαδίκτυο: www.elamedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/.../iordanidis.htm

Στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα το εκπαιδευτικό και το γλωσσικό ζήτημα έγιναν πολλές φορές αιτίες σύγκρουσης. Τα ανερχόμενα μεσαία στρώματα της αστικής τάξης (βιοτέχνες, έμποροι, ελεύθεροι επαγγελματίες) διεκδικούσαν ριζοσπαστικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Αντίθετα τα παραδοσιακά, παλαιότερα στρώματα (γαιοκτήμονες, τα «τζάκια» κλπ) ήθελαν με κάθε μέσο να υπερασπιστούν το κοινωνικό οικοδόμημα στο οποίο χρωστούσαν τη θέση, τη δύναμη και τα προνόμιά τους.

Το 1901 η εφημερίδα *Ακρόπολις* άρχισε να δημοσιεύει την Αγία Γραφή μεταφρασμένη στη δημοτική από τον Αλέξανδρο Πάλλη. Οι καθηγητές Μιστριώτης και Βάσης ξεσήκωσαν τους φοιτητές. Οι εφημερίδες *Εμπρός* και *Καιροί* με πύρινα άρθρα κατά της δημοτικής έριχναν λάδι στη φωτιά. Οι φοιτητές ζητούσαν τη διακοπή της δημοσίευσης, την καταδίκη και τον αφορισμό των υπευθύνων. Στις 8 Νοεμβρίου 1901 φοιτητές και λαός συγκρούστηκαν με το στρατό. Στη σύρραξη σκοτώθηκαν 8 και τραυματίστηκαν 80 πολίτες. Ο πρωθυπουργός Γ. Θεοτόκης πυροβολήθηκε. Μετά τα γεγονότα η Κυβέρνηση παραιτήθηκε και ο Αρχιεπίσκοπος Προκόπιος απολύθηκε. **14.**

Το Νοέμβρη του 1903 το Βασιλικό Θέατρο παρουσίασε την «Ορέστεια» του Αισχύλου. Το κείμενο είχε επιμεληθεί ο καθηγητής Πανεπιστημίου Γ. Σωτηριάδης και ήταν μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής. Οι φοιτητές στις 8 Νοεμβρίου πήγαν στο θέατρο και απαίτησαν τη διακοπή της παράστασης. Στη σύγκρουση που ακολούθησε σκοτώθηκαν 2 και τραυματίστηκαν 7 πολίτες. **15.**

Αυτές οι αντιδράσεις δεν μπορούσαν να σταματήσουν την απαίτηση για αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Οι φιλελεύθεροι (λογοτέχνες, εκπαιδευτικοί, πολιτικοί, έμποροι και αστοί) αρχίζουν να οργανώνονται. **16.** Διαμορφώνεται το κίνημα του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Το βιβλίο του Φώτη Φωτιάδη «Το γλωσσικόν ζήτημα και η εκπαιδευτική μας αναγέννησις» εκφράζει απόλυτα τους στόχους του κινήματος. Αμέσως μετά το κίνημα στο Γουδί (1909) και την κατάληψη της εξουσίας από την αστική τάξη, ιδρύεται ο Εκπαιδευτικός Όμιλος (Μάιος 1910) με σκοπό την προώθηση της δημοτικής στην εκπαίδευση (ίδρυση πρότυπου δημοτικού, διαλέξεις, έκδοση εφημερίδας, περιοδικού, βιβλίων κ.α.) **17.**

Την ίδια εποχή ο Αλέξανδρος Δελμούζος προσπαθεί να εφαρμόσει τις γλωσσικές (δημοτική) και τις παιδαγωγικές (σχολείο εργασίας) του απόψεις στο Παρθεναγωγείο του Βόλου (1908-1911). Οι συντηρητικοί κύκλοι της πόλης, ο Μητροπολίτης Δημητριάδος και μερίδα του Τύπου προκαλούν οχλοκρατικές εκδηλώσεις εναντίον του Δελμούζου και του Σχολείου. Τελικά το σχολείο έκλεισε και οι πρωταγωνιστές σύρθηκαν σε δίκη στο Κακουργιοδικείο Ναυπλίου (1914) με κατηγορίες για αθεΐα και για υπόσκαψη των αξιών της πατρίδας και της οικογένειας («Αθεϊκά του Βόλου»). **18.** Στο χώρο των φοιτητών είχε δημιουργηθεί από νεαρούς δημοτικιστές η «Φοιτητική Συντροφιά» (1910-1929). **19.**

Βέβαια και η αντίπαλη παράταξη των καθαρευουσιάνων είχε συσπειρωθεί. Ο καθηγητής Γ. Μιστριώτης είχε ιδρύσει την «Επιτροπεία προς έννομον προστασίαν της Εθνικής Γλώσσης». Αυτή ήταν ο ιδεολογικός και πολιτικός αντίπαλος των δημοτικιστών. **20.** Ο Βενιζέλος, με το Σύνταγμα του 1911, διέψευσε τις ελπίδες των δημοτικιστών. Το άρθρο 107 καθόριζε επίσημη γλώσσα του Κράτους την καθαρεύουσα.

14. Πλήρη περιγραφή των «Ευαγγελικών»: Δημαράς Αλ., ό.π., σελ. 23-32.

15. Περιγραφή των «Ορεστειακών»: Δημαράς Αλ., ό.π., σελ. 35-37.

16. Σταθμός για το κίνημα του δημοτικισμού ήταν το βιβλίο του Ψυχάρη «Το Ταξίδι μου». Εκεί η δημοτική γλώσσα ταυτίζεται με τη Μεγάλη Ιδέα. «...το γλωσσικό ζήτημα είναι ζήτημα πολιτικό. Ότι πολεμά να κάμη ο στρατός για τα φυσικά σύνορα θέλει η γλώσσα να το κάμη για τα σύνορα τα νοερά. Πρέπει και τα δυο τους να παν πολύ μακριά να πάρουν πιότερο τόπο. Μαζί θα προκόψουν μια μέρα..» Ψυχάρης Γ., «Το Ταξίδι μου», ΕΡΜΗΣ, Αθήνα, 1983, σελ. 201.

17. Πριν τον Εκπαιδευτικό Όμιλο υπήρχαν η Εταιρεία «Εθνική Γλώσσα» και το «Αδελφάτο της Εθνικής μας Γλώσσας» στην Πόλη. Χαραλάμπους Δ., «Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος: η ίδρυση, η δράση του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και η διάσπασή του», Εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1987, σελ. 34-37.

18. Δελμούζος Αλ., «Το Κρυφό Σχολείο 1908-1911», Αθήνα, 1950 και Δημαράς Αλ., ό.π., σελ. 54-63 και 86-91.

19. Δημαράς, ό.π., σελ. 79-80. Η Φοιτητική Συντροφιά διαλύθηκε το 1929 με το «Ιδιώνυμο» ως επαναστατική οργάνωση.

20. ό.π., σελ. 85-86.

Ωστόσο με το Ν. ΓΩΚΗ' (3228)/1911, Υπουργός Παιδείας ο Απ. Αλεξανδρής, οι Επιθεωρητές γίνονται μόνιμοι. Συγκροτείται Κεντρικό Εποπτικό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΚΕΣΔΕ) στην Αθήνα, πενταμελές και είχε αρμοδιότητες πειθαρχικές, γνωμοδοτικές για παιδαγωγικά ζητήματα (προγράμματα, βιβλία κλπ). Το Συμβούλιο ασκούσε πειθαρχική εξουσία στους επιθεωρητές και στο προσωπικό των Διδασκαλείων και εκδίκασε σε δεύτερο βαθμό τις ενστάσεις των δασκάλων. Επίσης τα πενταμελή Εποπτικά Συμβούλια του Ν. ΒΤΜΘ έγιναν τριμελή και αποτελούνταν από: το Γυμνασιάρχη, ως πρόεδρο, τον πρόεδρο Πρωτοδικών και των Επιθεωρητή. Τα άλλα «λαϊκά» μέλη που προέβλεπε ο Ν. ΒΤΜΘ/1895 αποκλείστηκαν διότι αδιαφορούσαν ή εμπλέκονταν με κομματικές φατρίες είτε συμμετείχαν για ιδιοτελείς σκοπούς. **21.**

Μετά τους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13), ο Υπουργός Παιδείας, στην Κυβέρνηση Βενιζέλου, Ιωάννης Τσιριμώκος (εισηγητής ο Δημήτρης Γληνός) καταθέτει στη Βουλή νομοσχέδια. Βασικός προσανατολισμός των νομοσχεδίων είναι η πραγματική υποχρεωτική εκπαίδευση, η πρακτική κατεύθυνση της ύλης, μόρφωση των κοριτσιών, στροφή στις θετικές επιστήμες και στην επαγγελματική εκπαίδευση και προσαρμογή της εκπαίδευσης στις σύγχρονες κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της χώρας. Τα νομοσχέδια (όπως αυτά του 1899) ξεσήκωσαν θύελλα διαμαρτυριών τόσο από τη συντηρητική παράταξη όσο και στο εσωτερικό του κόμματος των Φιλελευθέρων και καταψηφίστηκαν **22.**

Το 1914 ο Ι. Τσιριμώκος με το Ν. 240/1914 κατήργησε τη διάκριση των επιθεωρητών σε νομαρχιακούς επιθεωρητές α' και β' τάξης και όρισε το διορισμό σε κάθε εκπαιδευτική περιφέρεια ενός επιθεωρητή στην αρμοδιότητα του οποίου πέρασε και η θεώρηση μισθοδοτικών καταστάσεων και η έκδοση ενταλμάτων πληρωμής των δασκάλων. Αυξήθηκαν τα Εποπτικά Συμβούλια και μπήκαν υπό την Εποπτεία των Γενικών Επιθεωρητών που ήταν 17 και εποπτεία και στους Επιθεωρητές. Οι αρμοδιότητες των Εποπτικών Συμβουλίων ήταν να γνωμοδοτούν για τη σύσταση, προαγωγή, συγχώνευση και κατάργηση σχολείων, να ορίζουν το χρόνο έναρξης και λήξης των μαθημάτων και να ασκούν πειθαρχικές εξουσίες. Συγκροτήθηκε επίσης ενιαίο Κεντρικό Εκπαιδευτικό Συμβούλιο με 12 μέλη (έξι για τη Δημοτική και 6 για τη Μέση εκπαίδευση). Το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο είχε την ανώτατη εποπτεία της εκπαίδευσης μετά τον Υπουργό και αποφάσιζε για το αναλυτικό-ωρολόγιο πρόγραμμα, έγκριση διδακτικών βιβλίων κλπ. **23.**

Επειδή υπήρχαν μεγάλες ασάφειες και δυσκολίες στη σύνταξη των ατομικών υπηρεσιακών εκθέσεων των Επιθεωρητών καθώς ο καθένας χρησιμοποιούσε δικά του προσωπικά κριτήρια με το κανονιστικό Διάταγμα της 16ης Απριλίου του 1915 (Φ.Ε.Κ. Α' 168/5-5-1915), ορίστηκαν με λεπτομέρεια τα σημεία της επιθεώρησης. Στην έκθεση αξιολόγησης, ο Επιθεωρητής έπρεπε να αποφεύγει τις αοριστίες και να παρουσιάζει με σαφήνεια τη σωματική, πνευματική κατάσταση του δασκάλου, την επιμέλειά του, την ευσυνειδησία, την επιστημονική κατάρτιση, τη μεθοδική και παιδαγωγική ικανότητα, η συμπεριφορά του στο χώρο του σχολείου, τις σχέσεις με την τοπική κοινωνία και πληροφορίες για τον ιδιωτικό του βίο. Η υπηρεσιακή εξέλιξη και η επαγγελματική σταδιοδρομία κάθε εκπαιδευτικού εξαρτιόταν από τις εκθέσεις των Επιθεωρητών. **24.**

Ο Εθνικός Διχασμός (1914-1917) προκάλεσε ρήξη και βαθύ χάσμα στην ελληνική κοινωνία. Τελικά ο Βενιζέλος πήρε την εξουσία και η Ελλάδα μπήκε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ.

21. Ευαγγελόπουλος Σπ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, τ. Β', εκδ. Δανάη, Αθήνα, 1987, σελ. 52-53.

22. Φραγκουδάκη Άννα, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1992, σελ. 28.

23. Ανδρέου Απ.- Παπακωνσταντίνου Γιώργος, *Οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος; θεωρητική προσέγγιση-ιστορική επισκόπηση*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1990, σελ. 60.

24. Παναγόπουλος Αθανάσιος, *Η κρατική λειτουργία της εκπαίδευσης και το σύστημα εποπτείας: ο θεσμός του Επιθεωρητή στη σχολική εκπαίδευση. Μια ιστορική αναδρομή στο παρελθόν*, περ. Τα εκπαιδευτικά, τ. 105-106, Ιανουάριος-Ιούνιος 2013, σελ. 196.

Σε αυτές τις συνθήκες επιχειρείται νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση το 1917 η οποία καθιερώνει τον καινοτόμο θεσμό των Ανώτερων Εποπτών Δημοτικής Εκπαίδευσης, οι οποίοι είναι ισόβαθμοι με τα μέλη του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (νόμος 826/1917). Ο νόμος τους αναθέτει ουσιαστικά την ευθύνη του συνόλου των προβλημάτων που αφορούν την μεταρρύθμιση, τη γενική εποπτεία όλης της δημοτικής εκπαίδευσης. Ανώτεροι επόπτες Δημοτικής Εκπαίδευσης διορίστηκαν ο Αλ. Δελμούζος και ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης. Στην πραγματικότητα ο θεσμός αυτός αποσκοπούσε να φέρει σε επαφή Επιθεωρητές και δασκάλους με τη διδασκαλία της δημοτικής και τα νέα βιβλία. **25.** Παρατηρούμε εδώ πως οι οπαδοί του εκπαιδευτικού δημοτικισμού από το 1911 (την εξουσία είχαν οι βενιζελικοί) βλέποντας πως οι καθαρευουσιάνοι έλεγχαν το Πανεπιστήμιο, τη Φιλοσοφική Σχολή, το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού των διδασκαλείων και των επιθεωρητών, προσπαθούσαν να στελεχώσουν το Υπουργείο με δημοτικιστές σε θέσεις κλειδιά και με τη θέσπιση επάλληλων εποπτικών θεσμών, ανώτερων διοικητικά από τους Επιθεωρητές, να τους ελέγχουν και να τους επηρεάζουν.

Με την ήττα του Ελ. Βενιζέλου στις εκλογές (Νοέμβριος 1920), η μεταρρύθμιση του 1917 ανατράπηκε πλήρως. Η νέα Κυβέρνηση ανέθεσε σε «Επιτροπεία» να μελετήσει τα βιβλία, τα προγράμματα και τη διδασκαλία του Δημοτικού Σχολείου. Με το Ν. 2678/10-8-1921 «Περί εισαγωγής ως αναγνωστικών βιβλίων εις τα δημοτικά σχολεία των καταλληλότερων εκ των προ του 1917 εγκεκριμένων» τα βιβλία της μεταρρύθμισης του 1917 κήκαν και η καθαρεύουσα ξαναγύρισε στο Δημοτικό. **26.**

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και μέχρι το 1928, είχαμε πολιτική αστάθεια με περίπου 34 Κυβερνήσεις να διαδέχονται η μία την άλλη και 25 Υπουργούς Παιδείας να εναλλάσσονται. Σε κάθε αλλαγή Κυβέρνησης άλλαζε και η εκπαιδευτική πολιτική. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σύγχυση, το χάος και την αβεβαιότητα. Μέσα σε αυτήν την περίοδο οργανώθηκαν συνδικαλιστικά οι εκπαιδευτικοί. Το 1922 ιδρύθηκε η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος (ΔΟΕ) και το 1924 η Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ). **27.**

Το 1923 η Κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα επανέφερε τα μέτρα της μεταρρύθμισης του 1917 και τη δημοτική γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο. Οι προσπάθειες των δημοτικιστών επικεντρώθηκαν στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Με Ν.Δ του 1923 το Μαράσλειο Διδασκαλείο αναδιοργανώθηκε (από 3τάξιο έγινε 4τάξιο) και προσαρτήθηκε ως πρότυπο στην Παιδαγωγική Ακαδημία. Διευθυντής στο Μαράσλειο διορίστηκε ο Αλ. Δελμούζος και διευθυντής στην Ακαδημία ο Δημ. Γληνός. Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα των δύο παιδαγωγών προκάλεσαν νέες αντιδράσεις. Το Μάιο του 1925 με αφορμή τη μέθοδο διδασκαλίας της Ιστορίας που ακολουθούσε η Ρόζα Ιμβριώτη ο συντηρητικός Τύπος και η Εκκλησία ξεκίνησαν χυδαίες επιθέσεις κατά των καθηγητών (ανηθικότητα, αντεθνικότητα και αντιθρησκευτικότητα).

Τον Ιούνιο του 1925 ο στρατηγός Πάγκαλος κατέλαβε με πραξικόπημα την εξουσία και τον Ιανουάριο του 1926 οι Γληνός και Δελμούζος απολύθηκαν οριστικά. Ο Πάγκαλος το 1926 κατήργησε τα Υπηρεσιακά Συμβούλια, το θεσμό των Ανώτερων εποπτών και τους απέλυσε. Η διοίκηση ανατέθηκε στο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο και στον Νικόλαο Εξαρχόπουλο. Καταργήθηκε η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων και απολύθηκαν εκατοντάδες δάσκαλοι. Προοδευτικά και συνδικαλιστικά στελέχη κυνηγήθηκαν. Απολύθηκε ολόκληρο το Διοικητικό Συμβούλιο της ΔΟΕ.

25. Λέφας Χρ., ό.π., σελ. 307.

26. Η Επιτροπή στην έκθεσή της προτείνει:

«1. Να κηρυχθώσιν αυτιδικαίως άκυροι, ως αντισυνταγματικοί, οι Νόμοι, καθ' ους εγένετο η αλλαγή της γλώσσης των αναγνωστικών βιβλίων της δημοτικής εκπαιδεύσεως...

2. Να εκβληθώσι πάραυτα εκ των σχολείων και καώσι τα συμφώνως προς τους νόμους εκείνους συνταχθέντα και σήμερον εν χρήσει υπάρχοντα αναγνωστικά βιβλία ως έργα ψεύδους και κακόβουλου προθέσεως[...]

6. Να καταδιωχθώσι ποινικώς οι υπαίτιοι των προς διαφθοράν της ελληνικής γλώσσης και παιδείας τελεσθέντων πραξικοπημάτων...». Δημαράς, ό.π., σελ.130-134.

27. Κάτσικας Χρ.-Θεριανός Κ., «Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, σελ. 116.

Μετά το κίνημα του Κονδύλη, το οποίο ανέτρεψε τον Θ. Πάγκαλο, ο Αρεοπαγίτης Γ. Αντωνακάκης ξεκίνησε διοικητική έρευνα για τα «Μαρασλειακά». Το πόρισμά του αθώωνε και δικαίωνε τους διευθυντές και τους συνεργάτες τους. **28.**

Το 1927 ο Εκπαιδευτικός Όμιλος διασπάστηκε καθώς στις συνεδριάσεις (16 Φεβρουαρίου-24 Μαρτίου) Δελμούζος και Γληνός εισηγήθηκαν δύο αντίθετες απόψεις. Η ομάδα Δελμούζου θεωρούσε πως ο Όμιλος έπρεπε να μείνει καθαρά εκπαιδευτικός. Υποστήριζε πως το σχολείο έπρεπε να δίνει εθνική μόρφωση και να καλλιεργεί την εθνική συνείδηση. Αντίθετα η ομάδα Γληνού εκτιμούσε, μετά από τόσες αποτυχίες, πως η αστική τάξη δεν ήθελε καμία πραγματική αλλαγή διότι είχε γίνει αντιδραστική. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση θα γινόταν μαζί με τον κοινωνικό μετασχηματισμό και θα στηριζόταν στις κοινωνικές δυνάμεις που συνειδητοποιούσαν τα κοινωνικά προβλήματα. Στην ψηφοφορία που έγινε η άποψη Γληνού πλειοψήφησε (65 ψήφους σε 116 ψηφοδέλτια) και η μειοψηφία (Δελμούζος) αποχώρησε από τον Εκπαιδευτικό Όμιλο. **29.** Την ίδια εποχή διασπάται (1927) και η Διδασκαλική Ομοσπονδία. **30.** Άρχισε να οργανώνεται και να παρεμβαίνει στη Δ.Ο.Ε, η Αριστερή Παράταξη των Δασκάλων. Με τη συνεργασία σοσιαλιστών-κομμουνιστών (Αριστείδης Ρουχωτάς, Παναγής Δημητράτος, Νίκος Πλουμπίδης κ.α.) η ΔΟΕ χάραζε αριστερή πορεία. **31.**

Το 1928 το κόμμα των Φιλελευθέρων κερδίζει τις εκλογές. Η Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου ήταν αντιμέτωπη με τεράστια κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα ενώ οι σοσιαλιστικές ιδέες κέρδιζαν συνεχώς έδαφος. Για να καταστείλει την άνοδο της Αριστεράς ψηφίζει το «Ιδιώνυμο» (ν. 4229/1929) που ποινικοποιεί τα πολιτικά φρονήματα και τη «διάδοση κομμουνιστικών ιδεών». Ταυτόχρονα για να εκτονώσει την πίεση από τα κοινωνικά προβλήματα (προσφυγιά, οικονομική κρίση κλπ) προχωρά σε νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Με το Ν. 4178/1929 έγιναν αρκετές ρυθμίσεις στο θεσμό των επιθεωρητών, που αφορούσαν κυρίως διορισμούς, μεταθέσεις, προαγωγές των δασκάλων. Η σύσταση Περιφερειακών Εποπτικών Συμβουλίων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης (ΠΕΣΣΕ) και Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (ΑΕΣ), (Ν. 4653/1930) με διοικητικές και εποπτικές αρμοδιότητες, μπορεί να θεωρηθεί τομή, αφού μεταβιβάστηκαν αρμοδιότητες από τον Υπουργό Παιδείας σε συλλογικά όργανα. **32.**

Το «Ιδιώνυμο» όμως για τους εκπαιδευτικούς περιέχει ιδιαίτερες διατάξεις. Δεν περιορίζεται μόνο στην τιμωρία πράξεων αλλά καθιερώνει το έγκλημα γνώμης. Φτάνει μόνο να σκεφθεί κάποιος δάσκαλος με βάση την αριστερή ιδεολογία, για να τιμωρηθεί με απόλυση. Συγκεκριμένα το άρθρο 6 ορίζει: «Εκπαιδευτικοί και μη υποπέσοντες εις αξιόποινον πράξιν του παρόντος νόμου, εφόσον προπαγανδίζουν κομμουνιστικές ιδέες, απολύονται οριστικά από την υπηρεσία τους με απόφαση του οικείου πειθαρχικού συμβουλίου...».

Με βάση αυτό το άρθρο, δεν αναλάμβαναν τα ποινικά δικαστήρια την τιμωρία των εκπαιδευτικών, όπως συνέβαινε για τους άλλους εργαζόμενους. Στην περίπτωση τους την απόφαση για την τιμωρία τους την λάμβανε το Εποπτικό Συμβούλιο. Αρκούσε δηλαδή μια απλή καταγγελία οποιουδήποτε παράγοντα ή πολίτη της τοπικής κοινωνίας «επί κομμουνισμό» εναντίον του δασκάλου και ξεκινούσε η διαδικασία της απόλυσης από το τοπικό Εποπτικό Συμβούλιο. Είναι φανερό πως με αυτόν τον τρόπο οι δάσκαλοι γίνονταν εύκολοι στόχοι στις πολιτικές επιδιώξεις διαφόρων παραγόντων και ο επιθεωρητής, στον οποίον ουσιαστικά κατέληγαν οι καταγγελίες, αποκτούσε καθοριστικό ρόλο στην υπαλληλική σχέση και στη ζωή του δασκάλου.

28. Ευαγγελόπουλος Σπ., «Ιστορία της Νεοελληνικής εκπαίδευσης», τεύχος 2^ο, εκδ. Δανιά, Αθήνα, 1987, σελ. 18-19 και Δημαράς Α., ό.π., σελ. 145-151.

29. Χαραλάμπους Δ., ό.π, σελ. 131-145.

30. Αποχώρησαν 12 αντιπρόσωποι (σε σύνολο 70) επειδή διαπίστωσαν στροφή «της Γενικής Συνέλευσης προς τον κομμουνισμό». Τελικά 17 Σύλλογοι σχημάτισαν το 1928 τη «Νέα Διδασκαλική Ομοσπονδία». Διδασκαλικό Βήμα, 25/12/1927, σελ. 3-8 και 14/12/1927, σελ. 7.

31. Κατσαντώνης Γιάννης, *Η Αριστερή Παράταξη των Δασκάλων στο Μεσοπόλεμο*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1998, σελ. 25-31.

32. Ανδρέου Απ.- Παπακωνσταντίνου Γιώργος, ό.π., σελ. 61 και 71.

Ο Υπουργός Παιδείας, Γ. Παπανδρέου, στην ομιλία του στο Συνέδριο των Επιθεωρητών το 1930, ήταν σαφής και υποδεικνύει άμεσα στους «προσοντούχους και επιστημονικά καταρτισμένους» Επιθεωρητές, «στους συνεργάτες του εκπαιδευτικού για τη βελτίωση της διδασκαλίας» προς τα πού έπρεπε να στρέψουν «τα επιστημονικά τους εφόδια και όπλα για να γίνει καλύτερο το σχολείο»:

« Γ. Παπανδρέου: Έχει κανείς εξ υμών κομμουνιστήν διδάσκαλον εις την περιφέρειαν του; Οι κύριοι Επιθεωρηταί, εγειρόμενοι όρθιοι, διαμαρτύρονται και φωνάζουν: -Κανένα, κανένα.

Γ. Παπανδρέου: Χαίρω διά την διαβεβαίωσιν, η οποία μου επιτρέπει να διακηρύξω προς την ελληνικήν κοινωνίαν ότι η ελληνική παιδεία παραμένει πιστή και αφοσιωμένη εις τα ιδεώδη του έθνους. Αλλά επιθυμώ να προσθέσω ότι, και να τυχόν εις το μέλλον εκδηλωθούν τοιαύται τάσεις, πρέπει να παταχθούν αμειλίκτως. Εις μίαν δημοκρατίαν οι πολίται έχουν ελευθερία φρονημάτων και διά τούτο το Ιδιώνυμον χαρακτηρίζει ως αδίκημα μόνον την έμπρακτην εκδήλωσιν του κομμουνιστικού φρονήματος. Αλλά διά τους διδασκάλους δεν είναι απαραίτητος η έμπρακτος εκδήλωσις διά να είναι υπεύθυνοι. Αρκεί και το φρόνημα....». **33.**

Ο ίδιος Υπουργός σε δήλωσή του στο Διδασκαλικό Βήμα τόνιζε: «...θα επληροφορείτο ακόμη, ότι ημείς, προκειμένου περί διδασκάλων, χωρούμεν πέραν και του «Ιδιωνύμου». Διότι το Ιδιώνυμον, προς τιμωρίαν, ζητεί «προπαγάνδαν» των κομμουνιστικών ιδεών, ενώ το Υπουργείον, διά την απόλυσιν των διδασκάλων, αρκείται εις την ύπαρξιν και οπωσδήποτε διαπίστωσιν του κομμουνιστικού φρονήματος...». **34.**

Παράδειγμα τέτοιων απολύσεων τον Αύγουστο του 1931 το Εποπτικό Συμβούλιο Θεσ/νίκης απέλυσε για τα πολιτικά τους φρονήματα τους δασκάλους-συνδικαλιστές: Πράτο, Σαξώνη, Αντωνιάδου, Χριστάρα και Δουμάκη ενώ μετάθεσε άλλους δυσμενώς για την ίδια αιτία: Κεχαγιά, Θεοδώρου, Τσίρκα, Κανάκη και Γρηγοριάδου. Το 1931 απολύθηκε και ο Νίκος Πλουμπίδης, δάσκαλος στην Ελασσόνα. **35.**

Η πτώση του Βενιζέλου (παύση πληρωμών λόγω της μεγάλης Οικονομικής Κρίσης) έφερε στην εξουσία τους Συντηρητικούς υπό τον Παναγή Τσαλδάρη (Μάρτιος 1933). Ο Υπ. Παιδείας, Θ. Τουρκοβασίλης (στέλεχος των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά) προσπάθησε να γκρεμίσει τη μεταρρύθμιση του 1929. **36.**

Το 1935 η δικτατορία του Κονδύλη ανέστειλε όλους τους νόμους της μεταρρύθμισης του 1929 «ως εθνοφθόρους» και προχώρησε σε διώξεις και απολύσεις προοδευτικών εκπαιδευτικών. Με την Κ' Συντακτική Πράξη διέλυσε όλα τα Συνδικαλιστικά Σωματεία, τη ΔΟΕ και δήμευσε την περιουσία της. Απέλυσε το Δελμούζο από καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης, και επέβαλε άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων, απέλυσε 620 δασκάλους και μετάθεσε δυσμενώς περίπου 6.000 δασκάλους και καθηγητές. Ακύρωσε όλους τους διορισμούς και έκανε περικοπή μισθών κατά 4%. Αληθινή «κοσμογονία». **37.**

Το τελικό χτύπημα έδωσε ο Θ. Τουρκοβασίλης, Υπ. Παιδείας το 1935. Η δημοτική περιορίστηκε στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού, καταργήθηκε η παράλληλη διδασκαλία δημοτικής και καθαρεύουσας στο μάθημα των Νέων Ελληνικών και η διδασκαλία των αρχαίων από μεταφράσεις. Τα Λατινικά επανήρθαν ως υποχρεωτικό μάθημα στις τέσσερις τελευταίες τάξεις του Γυμνασίου. **38.**

33. Αθανασιάδης Χάρης, *Εκπαιδευτικοί και εξουσία: η αντιπαράθεση για τη διοίκηση της εκπαίδευσης (1930)*, περ. Παιδεία και κοινωνία, τ. 6.

34. Διδασκαλικό Βήμα, φύλλο 337, 2-8-1931.

35. Κατσαντώνης Γιάννης, «Η Αριστερή Παράταξη των Δασκάλων στο Μεσοπόλεμο», εκδ. σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1998, σελ. 59.

36. «...λόγω της γλωσσικής αναρχίας και αποχαλίνωσης...» με το ν. 5911/1933 περιορίζει τη δημοτική στις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού.

37. Τουλούπης Φάνης, «Οι αγώνες των δασκάλων κατά τον 20^ο αιώνα και η προσφορά τους», χ.ε, Αθήνα, 2001, σελ. 90-91.

38. Καγκαλίδου Ζαφειρούλα, «Εκπαίδευση και πολιτική: η περίπτωση του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου», εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1999, σελ. 21.

Το πολιτικό αδιέξοδο διευκόλυνε τον Ι. Μεταξά να κηρύξει στις 4 Αυγούστου 1936 τη δικτατορία. Το καθεστώς Μεταξά ήταν προϊόν εσωτερικών αδιεξόδων και αντιφάσεων. Το τεράστιο ιδεολογικό κενό μετά την μικρασιατική καταστροφή, η οικονομική κρίση του 1929-32 και η άνοδος των σοσιαλιστικών ιδεών (ίδρυση ΓΣΕΕ, ΣΕΚΕ και μετά ΚΚΕ) ωθούσε την εργατική τάξη και τους αγρότες στη ριζοσπαστικοποίηση και τη μαχητική διεκδίκηση. Φιλελεύθεροι (Βενιζελικοί) και Λαϊκοί (αντιβενιζελικοί) αδυνατούσαν να δώσουν λύση στα τεράστια κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και ιδεολογικά προβλήματα. Η αστική τάξη για να ξεπεράσει την κρίση και να διασφαλίσει την κυριαρχία της αναζητούσε μια λύση έξω από τον κοινοβουλευτισμό και σταδιακά άρχισε να θεσπίζει νόμους και διατάγματα που άνοιγαν το δρόμο σε αυταρχικές λύσεις του πολιτικού προβλήματος. Η επάνοδος του Βασιλιά (1935) εγγυόταν ότι κάθε λύση θα συνέχιζε να θέτει την Ελλάδα στα πλαίσια της αγγλικής εξωτερικής πολιτικής και επιρροής. Η Αγγλία προτιμούσε μια αυταρχική λύση υπό την κηδεμονία του Βασιλιά παρά το χάος και την κοινωνική σύγκρουση.

Ιδεολογικά το Καθεστώς είχε δεχτεί την επιρροή των φασιστικών ιδεών οι οποίες μεσουρανούσαν στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου και είχε υιοθετήσει πάρα πολλά στοιχεία τους. Στη ρητορεία και την προπαγάνδα του μπορούμε να ανιχνεύσουμε πληθώρα τέτοιων επιρροών. Το Καθεστώς με την ίδρυση της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας (Ε.Ο.Ν) προσπάθησε να προσεταιριστεί και να μετατρέψει τη Νεολαία σε στήριγμά του. Η λειτουργία και η ανάπτυξη της ΕΟΝ έγινε σε βάρος του Σχολείου, των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Τα εκπαιδευτικά συνδικάτα (ΔΟΕ-ΟΛΜΕ) διαλύθηκαν, τα γραφεία τους έκλεισαν, δημεύτηκε η περιουσία τους, σταμάτησε να εκδίδεται το «Διδασκαλικό Βήμα». Με τη βία, τις απειλές, τις συλλήψεις και τον τρόπο σταμάτησε κάθε παιδαγωγική συζήτηση, τα παιδαγωγικά περιοδικά έκλεισαν. Στα σχολεία διανέμονταν μόνο το περιοδικό «Νεολαία» της ΕΟΝ και τα προπαγανδιστικά έντυπα του Καθεστώτος. Ο Μεταξάς έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη Διοίκηση και την Εποπτεία της εκπαίδευσης. Το Υπουργείο άλλαξε όνομα, άνθρωποι πιστοί στη δικτατορία (ακόμα και πρώην φιλελεύθεροι και δημοκρατικοί) στελέχωσαν και κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στη Διοίκηση. Με τους αναγκαστικούς νόμους 767/1937 και 2180/1940 το καθεστώς της 4ης Αυγούστου κάνει συνολική μεταβολή του εκπαιδευτικού συστήματος. Η εποπτεία ανήκε στον Υπουργό και ασκούσαν μέσω της Κεντρικής Υπηρεσίας, του Ανώτατου Συμβουλίου Εκπαίδευσης και του Κεντρικού Εποπτικού Συμβουλίου και των Ανώτερων Περιφερειακών Εποπτικών Συμβουλίων στα οποία προβλεπόταν και η συμμετοχή ανώτερου αξιωματικού του στρατού.

Η θεσμοθέτηση πολλών επάλληλων, πολυπρόσωπων Συμβουλίων επέτρεπε στον Υπουργό Παιδείας να ασκεί τον έλεγχο στην εκπαίδευση κάθε στιγμή. Τα σχολεία της χώρας κατανεμήθηκαν σε 100 εκπαιδευτικές περιφέρειες σε κάθε μία από τις οποίες τοποθετήθηκε ένας επιθεωρητής, ο οποίος είχε την άμεση επίβλεψη των σχολείων της περιφέρειάς του και του προσωπικού τους επί του οποίου ασκούσε πειθαρχική εξουσία. Οι Επιθεωρητές ήταν τα μάτια και τα αυτιά του Καθεστώτος στο σώμα των εκπαιδευτικών.

- Στα Παιδαγωγικά Συνέδρια ο Γενικός Επιθεωρητής ή ο Επιθεωρητής καλούσε τους Επιθεωρητές ή τους δασκάλους της Περιφέρειάς του αντίστοιχα, να συζητήσουν για κάποιο παιδαγωγικό ζήτημα. Εισηγητής και πρωταγωνιστής ήταν, σχεδόν πάντα, ο Επιθεωρητής. Τα θέματα ήταν διάφορα: «Το ελληνικόν εκπαιδευτικόν πρόβλημα», «Παράγοντες Εθνικής Αγωγής» κ.α. Οι εισηγήσεις περιείχαν πάντα συντηρητικές απόψεις της παιδαγωγικής και περιστρέφονταν πάντα γύρω από τις προσπάθειες που έκανε η Εθνική Κυβέρνηση για τον Γ' Ελληνικό Πολιτισμό, την παιδαγωγική αξία της ΕΟΝ κλπ. Κατέληγαν να γίνονται κουραστικοί μονόλογοι, βαρετή προπαγάνδα, υπέρ του Νέου Κράτους. **39.**

39. Ενδεικτικά:

- Συνέδριον Επιθεωρητών Ζ' Περιφέρειας, 15 Μαΐου, Γενικός επιθεωρητής Β. Τσιρίμπας, περ. Εκπαιδευτικά Χρονικά, τ. 69, σελ. 475-478.

- Συνέδριον Δασκάλων Μεσολογγίου, Επιθεωρητής Χ. Γεωργόπουλος, ό.π., τ. 61, Σεπτ. 1938 σελ. 46.

- Συνέδριον Δασκάλων Βοΐου (Σιάτιστα-Τσοτύλιον), Επιθεωρητής Ευαγ. Παπαϊωάννου, ό.π., τ. 63, Νοέμβρ. 1938, 112-116.

Στα Παιδαγωγικά Συνέδρια εκτός από τους δασκάλους καλούνταν και πάντα παραβρίσκονταν όλες οι τοπικές αρχές, εκπρόσωποι του κρατικού μηχανισμού: ο τοπικός Μητροπολίτης (έκανε τον αγιασμό του Συνεδρίου), ο Γενικός Επιθεωρητής, ο Διοικητής του κοντινότερου στρατιωτικού στρατοπέδου, ο Διοικητής της Χωροφυλακής, ο Δήμαρχος, ο Νομάρχης, ο Γυμνασιάρχης, ο Διοικητής της ΕΟΝ, οι Διευθυντές άλλων κρατικών υπηρεσιών κλπ. **40.**

Εντυπωσιακή ήταν και η σκηνοθεσία σε ορισμένα Συνέδρια-Συναντήσεις, Επιθεωρητών, δασκάλων κλπ. Η περιγραφή μιας τέτοιας Συνάντησης που έγινε στις 9 Απριλίου 1938, στη Νιγρίτα, είναι χαρακτηριστική:

«Παρελαύνει επί το βήμα ο παιδαγωγικός κολοσσός με την παιδική ψυχή και την ανδρική μορφή, το εύρημα των Γενικών μας Επιθεωρητών, η ενσάρκωσις της παιδαγωγικής επιστήμης, ο κ. Ιωάννης Φραγκούλης...».

Μετά την ομιλία του Γενικού επιθεωρητή, υπήρχαν «παταγώδη χειροκροτήματα που δονούσαν την ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα», εκδηλώσεις χαράς και «φρενίτης ενθουσιασμού» για το έργο της Εθνικής Κυβέρνησης. Υπήρχαν επίσης, από Επιθεωρητές και δασκάλους, «διαβεβαιώσεις για τα εθνικά τους φρονήματα», «διακηρύξεις αφοσίωσης και προσήλωσης» στις αρχές της 4^{ης} Αυγούστου. Οι εντυπώσεις της Συνάντησης συνοψίζονταν στα εξής λόγια:

«ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΜΙΜΗΘΗΤΕ ΤΟΥΣ διότι ποιος γνωρίζει ποιοι και πόσοι δολοφονημένοι διδασκαλικά ψυχαί δεν αναμένουν να σκιρτήσουν εις παρόμοια σαλπίσματα τοιούτων παιδαγωγικών αναστάσεων διά να ανοίξουν τους οφθαλμούς των και να διακηρύξουν: Είδομεν φως και μεταλαμπαδεύομεν πνεύμα;». **41.**

- Οι Εγκύκλιοι είχαν σκοπό με απλό και σαφή τρόπο να θέσουν στους δασκάλους κάποιους στόχους και καθήκοντα. Συνήθως αυτά τα καθήκοντα δεν είχαν καμία σχέση με το σχολείο (τους «συμβούλευαν» και παρότρυναν να φτιάξουν ομάδες της ΕΟΝ, να διδάξουν στους αγρότες κάποιες καλλιέργειες κλπ). Ουσιαστικά οι Εγκύκλιοι, αποτελούσαν υμνολόγια και προπαγάνδα υπέρ του Μεταξά και της 4^{ης} Αυγούστου:

- *«..Το περιεχόμενο των πόθων μας, που ήταν πόθος και του αγνού Λαού μας, το συνέλαβε και το ολοκλήρωσε ο δημιουργός της 4^{ης} Αυγούστου με απaráμιλλη σαφήνεια, και επιτελική τέχνη, το ενέπνευσε με ενθουσιώδη ελληνικό παλμό και του έδωσε ασάλευτη τη βάση. Θα χρειασθούν αγώνες μακροί και προσπάθειες τεράστιες για να φθάσουμε στο επιστέγασμα. Γιατί το έργο της δημιουργίας του 3^{ου} Ελληνικού Πολιτισμού είναι κολοσσιαίο...».* **42.**

- *«...Το Εθνικόν Κράτος της 4^{ης} Αυγούστου 1936, με άγρυπνον βλέμμα παρακολουθεί όλας τας εκδηλώσεις της συγχρόνου Ελληνικής ζωής και ανά πάσαν στιγμήν η επίκαιρος, η στοργική και αποτελεσματική ενέργεια και επέμβασις του καθίσταται λίαν έκδηλος. Αυτό τούτο το Κράτος της 4^{ης} Αυγούστου παρακολουθεί και εμπνέει το έργον του Λαϊκού σχολείου, όχι μόνον εντός του σχολείου εις την μόρφωσιν των Ελληνοπαίδων, αλλά και εκτός τούτου, εις την κοινωνίαν και μάλιστα εις την κοινωνίαν του χωριού...».* **43.**

- *«...Είναι ζήτημα εθνικής τιμής και ζωής η άμεσος ίδρυσις και εθνική διαπαιδαγώγησις ομάδων της νεολαίας μας και εις το πλέον απομεμακρυσμένον χωρίον της Πατρίδος μας. Καθ' ημάς η μη ύπαρξις ομάδος εις τι χωρίον, είναι ταυτόσημον με την μη ύπαρξιν διδασκάλου εν τω χωρίω τούτω! Ουδέν χωρίον της ευάνδρου Θεσσαλίας πρέπει να μείνη χωρίς τηνομάδα της νεολαίας του και ουδείς διδάσκαλος ή διδασκάλισσα συγχωρείται να μείνη έξω της κινήσεως ταύτης...».* **44.**

40. Συνέδριον Δασκάλων Μεσολογγίου, Επιθεωρητής Χ. Γεωργόπουλος, ό.π., τ. 61, Σεπτ. 1938 σελ. 46.

41. Συνάντησις Γενικού Επιθεωρητού, Τοπικών Επιθεωρητών και Διδασκάλων εν Νιγρίτη, ό.π., τ. 58-60, Ιούνιος 1938, σελ. 482-483.

42. Ιωάννης Φωτόπουλος, Γενικός Επιθεωρητής Η' Περιφέρειας Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, περ. Εκπαιδευτικά Χρονικά, τ. 80, Ιούνιος 1940, σελ. 315.

43. Χαραλ. Στεργιόπουλος, Επιθεωρητής Γόρτυνος, ό.π., σελ. 316.

44. Βασίλειος Τσιρίμπας, Γενικός Επιθεωρητής Ζ' Περιφέρειας Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, ό.π., τ. 66, Φεβρ. 1939, σελ. 283.

Το Καθεστώς επεχείρησε επίσης να καθαρίσει το εκπαιδευτικό σώμα από τα κομμουνιστικά μιάσματα. Με το Πιστοποιητικό Κοινωνικών Φρονημάτων (απαραίτητο εφόδιο για κάθε υποψήφιο δάσκαλο/α) και αλληπάλληλα διατάγματα και νόμους προσπάθησε να ελέγξει τις βασικές σπουδές και το περιεχόμενό τους, τη μετεκπαίδευση, τις μεταθέσεις, τις προαγωγές, τις ποινές, δηλαδή όλη την υπηρεσιακή εξέλιξη των δασκάλων.

Το Καθεστώς φιλοδοξούσε να μετατρέψει τους δασκάλους σε υποστηρικτές και προπαγανδιστές του. Για το λόγο αυτό ο δάσκαλος φορτωνόταν με ρόλους και καθήκοντα άσχετα με το λειτούργημά του και κατέληγε έρμαιο στα χέρια των επιθεωρητών, των διορισμένων τοπικών αρχόντων (δήμαρχοι, κοινοτάρχες, νομάρχες), των αξιωματούχων της ΕΟΝ, των αξιωματικών που προέδρευαν στα Εκπαιδευτικά Συμβούλια κλπ. Για όσους επέμεναν να υπερασπίζονται τις ιδέες τους υπήρχαν βέβαια οι συλλήψεις, τα βασανιστήρια, οι απολύσεις, οι φυλακίσεις, οι εκτοπίσεις και οι εξορίες. **45.**

45. Υπάρχουν τέτοια παραδείγματα:

- Ο Θεόδωρος Γκοβάτσος ήταν ένας νεαρός δάσκαλος, σε κάποιο χωριό της Πελοποννήσου. Δεν ήταν κομμουνιστής. Βρέθηκε όμως εξόριστος στην Ανάφη, διότι ο ιερέας του χωριού, κατήγγειλε στις αρχές, ότι εξηγούσε στους μαθητές του τη γέννηση της ζωής με τις εξελικτικές θεωρίες σε αντίθεση με τις βιβλικές διδασκαλίες της εκκλησίας. Kenneth Margaret, «Η κοινωνική οργάνωση της εξορίας: πολιτικοί κρατούμενοι στον μεσοπόλεμο», εκδ. αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2003, σελ. 51.

- Στις 28 Ιουνίου 1939 δημοσιεύεται στον τύπο η σύλληψη του δάσκαλου, Ανάργυρου Σωτηρίου γιατί δέχθηκε και έγραψε στο σχολείο του, το γιο του στελέχους του ΚΚΕ, Κώστα Θεού. Μάλιστα ο δάσκαλος, του έδωσε ενδεικτικό παρ' όλο που το παιδί δεν παρακολουθούσε, διότι κρυβόταν. Επίσης συνελήφθη ο φιλόλογος Σωτήρης Σουκαράς, παλιός συνδικαλιστής στις ενώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, διότι με το ενδεικτικό προσπάθησε να γράψει το παιδί στο Γυμνάσιο. Εφ. Ελεύθερον Βήμα, 28-6-1939, σελ. 5.

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να βρεθούν ακριβώς πόσοι εκπαιδευτικοί διώχθηκαν από το καθεστώς Μεταξά. Με μια δύσκολη και επίμονη προσπάθεια έχουν καταγραφεί μέχρι τώρα τα ονόματα 64 δασκάλων, 10 σπουδαστών Παιδαγωγικών Ακαδημιών, 16 καθηγητών Μέσης εκπαίδευσης και ενός καθηγητή Πανεπιστημίου που απολύθηκαν, βασανίστηκαν και εξορίστηκαν δεσ: Σάμιος Παναγιώτης, *Η στοιχειώδης εκπαίδευση τα χρόνια της μεταξικής δικτατορίας 1936-1940*, πτυχιακή εργασία στο Πάντειο, Αθήνα, 2012.

Γ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1940-1974

Την περίοδο της Κατοχής (1941-1944) σχηματίστηκαν τρεις δωσίλογες Κυβερνήσεις: α) 30 Απριλίου 1941 - 2 Δεκεμβρίου 1942 Κυβέρνηση Τσολάκογλου β) 2 Δεκεμβρίου 1942 - 7 Απριλίου 1943 Κυβέρνηση Κων/ου Λογοθετόπουλου, γ) 7 Απριλίου 1943 μέχρι την απελευθέρωση, Σεπτέμβριος 1944, Κυβέρνηση Ι. Ράλλη. Οι Κυβερνήσεις αυτές χρησιμοποιούσαν εθνικιστικό λόγο για να δικαιολογήσουν την προδοτική τους στάση, ήταν εντελώς ανυπόληπτες και μισητές στους Έλληνες διότι χρησιμοποιούσαν κάθε μέσο για να δικαιολογήσουν τις βαρβαρότητες που διέπρατταν καθημερινά οι κατακτητές. Η τριπλή Κατοχή και οι δωσίλογες Κυβερνήσεις οδήγησαν σε πλήρη αποδιοργάνωση και διάλυση τις κρατικές υπηρεσίες και την κοινωνική ζωή (διοίκηση, οικονομία, υπηρεσίες, πρόνοια, υγεία κλπ). Η εκπαίδευση ακολούθησε κι αυτή πορεία διάλυσης σε όλες τις βαθμίδες της. Οι κατοχικές αρχές επέταξαν 8.345 σχολικά κτίρια για τις ανάγκες των δυνάμεων κατοχής (μετατράπηκαν σε στρατώνες, αποθήκες, κρατητήρια, διοικητήρια, φυλακές κλπ). Από τις λεηλασίες, τους βομβαρδισμούς και τις ανατινάξεις έμειναν απείραχτα μόνο τα 719. Τα 1.000 πυρπολήθηκαν ή γκρεμίστηκαν και τα υπόλοιπα λεηλατήθηκαν.¹

Μέσα σε αυτές τις ζοφερές και τραγικές συνθήκες όπου η γερμανική κατοχή είχε καταστρέψει εντελώς τη χώρα, πολλοί Επιθεωρητές εγκατέλειψαν τις οργανικές τους θέσεις και με αίτησή τους αποσπάστηκαν στις έδρες Γενικών Επιθεωρήσεων Αθηνών, Πειραιά, Θεσ/νίκης ή σε άλλες εκπαιδευτικές περιφέρειες. Να τι συμβούλευε τους δασκάλους (Εγκύκλιος 701/1-5-1942) ο Επιθεωρητής Δ.Ε στην Α' Περιφ. Πειραιά, Σπ. Μένταυλος: «..Προς τας Αρχάς Κατοχής θα απονέμητε την πρέπευσαν τιμήν, όπου δε είναι δυνατόν θα έλθητε εις επαφήν μετά αυτών. Είναι άνθρωποι πολιτισμένοι και ανήκουν εις κράτη μεγάλα, έχοντα το προβάδισμα...εις την εκπαιδευτικήν οργάνωσιν. Σέβονται το σχολείον και εκτιμούν τον διδάσκαλον....Δια της μετά των αρχών Κατοχής επαφής θα εύρουν τας καλυτέρας λύσεις, άπειρα των απασχολούντων υμάς προβλήματα..» (Διδασκαλικό Βήμα 1/12/1944,σελ.3). Επίσης ορισμένοι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών ασχολούνταν με το «ακανθώδες ζήτημα του τονισμού» των λέξεων. Ο καθηγητής αρχαίας φιλολογίας Ι. Κακριδής δίδασκε στη δημοτική και εφάρμοζε στο γραπτό λόγο το μονοτονικό σύστημα. Αυτό ήταν η αφορμή για να παραπεμφθεί από τη Σύγκλητο της Φιλοσοφικής Σχολής σε δίκη με σκοπό την απόλυσή του. Τελικά του επιβλήθηκε η ποινή της προσωρινής απόλυσης για δύο μήνες. **2.**

Η μοναδική εστία φωτός υπήρξε το «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία» της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (Π.Ε.Ε.Α) ή «Κυβέρνηση του Βουνού». Το «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία» διαμορφώθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο της ΠΕΕΑ στους Κορυσχάδες της Ευρυτανίας (14 έως 27 Μαΐου 1944) και ήταν σταθμός για την εκπαίδευση της Ελλάδας. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΕΑΜ με εμπνευστή το Δημ. Γληνό (είχε πεθάνει το 1943) και συγγραφείς τους εκπαιδευτικούς και διανοούμενους του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ (Ρόζα Ιμβριώτη, Μιχ. Παπαμαύρο, Κώστα Σωτηρίου κ.α.) χάραζε μια νέα προοπτική για την εκπαίδευση της χώρας.

Το «Σχέδιο» ήταν μια ολοκληρωμένη και υλοποιήσιμη πρόταση για την Παιδεία που περιλάμβανε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και όλες τις λειτουργίες της με κάθε λεπτομέρεια (βαθμίδες, βιβλία, περιεχόμενο, σχολικά κτίρια, μόρφωση-επιμόρφωση εκπαιδευτικών, μέθοδοι εργασίας, πρόγραμμα κλπ). Αυτά που αρνιόταν πεισματικά να δώσει η αστική τάξη από το 1880, αυτά που κάθε φορά κατάστρεφε με την αντίδραση, τη βία, τις δίκες και την καταστολή, περιγράφονταν μέσα στο «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία». Θεμελιακή αρχή ήταν το σύνθημα «ένας λαός μια παιδεία», μια παιδεία όπου όλοι έχουν τα ίδια δικαιώματα μόρφωσης χωρίς κανένα οικονομικό ή κοινωνικό περιορισμό. **3.**

1. Στοιχεία και εικόνα για την κατάσταση των σχολείων και των εκπαιδευτικών στην κατεχόμενη Ελλάδα δεξ: - «Διδασκαλικό Βήμα», φυλ. 28-29, Αθήναι, 1946, σελ. 5.

- Κάτσικας Χρ.- Θεριανός Κ., «Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης», εκδ. Σαββάλας, 2004,σελ. 143.

- Καλαντζής Κων/ος, «Η Παιδεία εν Ελλάδι (1935-1951)», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002, σελ. 100- 106.

2. Τα Πρακτικά της «Δίκης των Τόνων» υπάρχουν στο ομώνυμο βιβλίο, εκδ. ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1942.

Για τη διοίκηση της εκπαίδευσης η ΠΕΕΑ ετοίμασε σχέδιο το οποίο προέβλεπε πλήρη αποκέντρωση και αυτοδιοίκηση της εκπαίδευσης. Σύμφωνα με αυτό στα Εποπτικά Συμβούλια Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης μετείχαν: ο Επιθεωρητής, δύο αιρετοί δάσκαλοι, ένα μέλος της Σχολικής Εφορείας και εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αυτά τα Συμβούλια θα αποφάσιζαν διορισμούς, μεταθέσεις, προαγωγές και κυρώσεις. Σε δεύτερο βαθμό συγκροτούνταν τα Συμβούλια Περιοχής, Δημοτικής-Μέσης Εκπαίδευσης, όπου συμμετείχαν ο αντιπρόσωπος της Παιδείας στη Διοικητική Επιτροπή, με την υπόδειξη των δασκάλων, δύο αιρετοί από τους δασκάλους και τους καθηγητές και αντιπρόσωποι των τοπικών οργανώσεων.⁴ Παρατηρούμε πως οι αιρετοί εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών και της τοπικής κοινωνίας είχαν την πλειοψηφία στα διοικητικά όργανα. Το σχέδιο αυτό υιοθετήθηκε από τους εκπαιδευτικούς στις 20 Ιουλίου 1944, στο πρώτο ελεύθερο μετά τη δικτατορία του Μεταξά, Παιδαγωγικό Συνέδριο στο χωριό Λάσπη της Ευρυτανίας. Εκεί, στα πλαίσια της ισοτιμίας των δύο φύλων, οι εκπρόσωποι των δασκάλων υπέδειξαν την πρώτη γυναίκα επιθεωρήτρια την Ειρήνη Λαλαγιάννη- Στρατίκη. Αργότερα η ΠΕΕΑ έκανε δεκτή την υπόδειξη και την διόρισε επιθεωρήτρια στην περιφέρεια Στυλίδας-Πελασγίας στη Φθιώτιδα.⁵

Για να καταγραφεί η κατάσταση των σχολείων και να ανοίξουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα διορίστηκαν από την ΠΕΕΑ ως επιθεωρητές στις ελεύθερες περιοχές οι: Κων/ος Καραπατάκης στα Γρεβενά, Αναστάσιος Τσικάρης στην Έδεσσα, Στέργιος Ζυγουράκης στα Τρίκαλα, Χρήστος Παπαζήσης στη Μαγνησία, Χριστόφορος Κωσταδήμας στο Ζαγόρι, Κων/ος Λουκόπουλος στην Κατερίνη και Ηλείας Θεοδώρου στη Λέσβο κ.α. Όλοι τους συμμετείχαν στην Αντίσταση, είχαν μετεκπαιδευτεί στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και οι Θεοδώρου και Τσικάρης είχαν πετύχει στο διαγωνισμό για επιθεωρητές του 1932 αλλά δεν διορίστηκαν ποτέ λόγω των φρονημάτων τους.⁶

Ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε έσβησε τα όνειρα και τις ελπίδες που είχε γεννήσει το «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία» για μια δημοκρατική, προοδευτική πορεία της εκπαίδευσης και της μόρφωσης του Λαού. Οι δολοφονίες, το αίμα, οι διώξεις και η βία άφησαν πίσω τους βαθιά τα ίχνη των κοινωνικών διακρίσεων και της κοινωνικής αναταραχής. Μετά τα Δεκεμβριανά οι εκπαιδευτικοί μπήκαν στο στόχαστρο κρατικών και παρακρατικών συμμοριών. Το Διδασκαλικό Βήμα ήταν γεμάτο από καταγγελίες.⁷

Οι απολύσεις και οι διώξεις ξεκίνησαν με τη λήξη του Πολέμου, εντάθηκαν στον Εμφύλιο και συνεχίστηκαν μέχρι το 1963. Κάθε δημοκρατική φωνή διωκόταν. Το 1946 με το Θ' ψήφισμα "Περί εξυγιάνσεως των δημοσίων υπηρεσιών", καθόριζε και τους διορισμούς των Επιθεωρητών, απολύθηκαν χιλιάδες εκπαιδευτικοί επειδή συμμετείχαν στην Αντίσταση και δεν ήταν επιθυμητοί στους κυβερνώντες. Οι διώξεις εντάθηκαν με τον Α.Ν 516/1948 «περί ελέγχου νομιμοφροσύνης» και με το Ν.Δ. 4-5-1946 δεκάδες εκπαιδευτικοί, στελέχη του ΕΑΜ, συνελλήφθησαν και πήραν το δρόμο της εξορίας.

Είναι εξαιρετικά δύσκολο και πολύπλοκο να καθοριστεί με ακρίβεια πόσο διώχθηκαν εκείνα τα ταραγμένα χρόνια γιατί στους αριθμούς που αναφέρονται από διάφορες πηγές πρέπει να συνυπολογιστούν όσοι απολύθηκαν, συνελήφθησαν, εξορίστηκαν, αναγκάστηκαν να διακόψουν τις σπουδές του, όσοι μετατέθηκαν δυσμενώς, όσοι έφυγαν στα βουνά ή πολιτικοί πρόσφυγες κλπ.

3. Όλο το κείμενο του «Σχεδίου για μια Λαϊκή Παιδεία» υπάρχει στο: «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση: συζητήσεις, κρίσεις, απόψεις», εκδ. Προοδευτική Παιδεία, Αθήνα, 1966, σελ. 37-75. Οι πρώτες 4 σελίδες «Η θέση και οι σκοποί της Παιδείας» είναι από την ομάδα εργασίας του ΕΑΜ και η υπόλοιπη εργασία είναι της ομάδας εκπαιδευτικών της ΕΠΟΝ. Επίσης δεξ: Ιμβριώτη Ρόζα, *Η λαϊκή παιδεία*, περ. Ελεύθερα γράμματα, τ. 22, 5-10-1945, σελ. 12-13.

4. «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση: συζητήσεις, κρίσεις, απόψεις», ό.π., σελ. 36.

5. Περιγραφές και στοιχεία για το Παιδαγωγικό Συνέδριο της Λάσπης υπάρχουν:

- Σακελαρίου Χάρης, *Η παιδεία στην Αντίσταση*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα, 1984, σελ. 100-104.

- Κατσαντώνης Γιάννης, *Εκπαιδευτικοί και Εθνική Αντίσταση*, εκδ. Καρανάση, Αθήνα, 1984, σελ.42-43.

6. Φίλος Στέφ., *Το χρονικό ενός θεσμού*, εκδ. βιβλία για όλους, Αθήνα, 1984, σελ. 103.

7. Ενδεικτικά: - Διδασκαλικό Βήμα 8/6/1945: συλλήψεις δασκάλων, βιασμός δασκάλας από εθνοφύλακες και δολοφονία δασκάλου μέσα στο δικαστήριο. - Διδασκαλικό Βήμα 1/7/1945: διώξεις βασανισμοί, φυλακίσεις και φόννοι δασκάλων από εθνοφύλακες και παρακρατικούς.

Τα αριθμητικά στοιχεία από τις διάφορες πηγές μπορεί να μην τεκμηριώνονται, ωστόσο δείχνουν το κλίμα τρομοκρατίας και αυταρχισμού που επικρατούσε. Μιλάμε για αληθινό διωγμό. Πρόκειται για μια σχεδιασμένη, μανιασμένη και βίαιη αποψίλωση της εκπαίδευσης από τα πιο μορφωμένα, φωτισμένα και δημιουργικά πνεύματα της ελληνικής διανόησης (Ιμβριώτη, Παπανούτσος, Σωτηρίου, Παπαμαύρος, Αλεξίου κ.α).

- Μέχρι το 1947 απολύθηκαν 7.147 δημόσιοι υπάλληλοι. Περίπου 4.000 δάσκαλοι κλήθηκαν σε απολογία και τελικά το 1947 απολύθηκαν περίπου 3.500 εκπαιδευτικοί.

- Το 1953-56 απολύθηκαν άλλοι 1.300 εκπαιδευτικοί, χωρίς δικαίωμα απολογίας ή προσφυγής στο Συμβούλιο Επικρατείας (κυβέρνηση Αλ. Παπάγου). 8.

- Άλλοι 500 εκπαιδευτικοί με απόρρητο έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας μπήκαν το 1955 υπό παρακολούθηση για κάθε σχολική ή εξωσχολική δραστηριότητά τους. Με το έγγραφο αυτό το Υπουργείο Παιδείας διέταζε τους Επιθεωρητές να παρακολουθούν, να συγκεντρώνουν πληροφορίες και ύστερα να πηγαίνουν στην Αστυνομία να καταδίδουν τους συναδέλφους τους !! 9.

Α. Οι Επιθεωρητές που είχαν πάρει μέρος στην Αντίσταση καλούνται σε απολογία και απολύονται...

Βασίλειον της Ελλάδος

Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Γρεβενών

αριθ. πρωτ. 909 Εν Γρεβενούς τη 29 Σ/βρίου 1945

Προς: τον διδάσκαλον Κων/νον Καραπατάκη

Εκ στοιχείων περιελθόντων τη υπηρεσία μας προκύπτει ότι ανεμίχθητε ενεργώς εις το στασιαστικόν κίνημα εις ό εδράσατε ως επίτροπος της εκπαιδεύσεως (επιθεωρητής) εν τη περιφερεία Γρεβενών, ότι διαπνέεσθε υπό κομμουνιστικών ιδεών και ότι επροπαγανδίζατε τας ιδέας αυτάς μετ' άλλων ομοϊδεατών σας μεταξύ των κατοίκων Συδένδρου και των μαθητών του σχολείου και ότι εξακολουθείτε έτι αναμιγνυόμενοι εις αλλότρια του διδασκάλου έργα προπαγανδίζοντες υπέρ επικρατήσεως αρχών ορισμένου κόμματος.

Κατόπιν τούτου παραγγέλλομεν, όπως, δι' αναφοράς σας υποβληθησομένης ημίν και ήτις δέον απροφασίστως να έχει περιέλθει τη υπηρεσία μας το βραδύτερον μέχρι της 16ης Οκτωβρίου, ανασκευάσητε τα καθ' υμών καταγγελλόμενα αναφέροντες εν τη αναφορά σας κατά χρονολογικήν σειράν περιστατικά εξ ών να αποδεικνύηται το αντίθετον των καταγγελλομένων.

Ο Επιθεωρητής
Κ. Σταυρινίδης -Τ.Σ.

Απόλυση Επιθεωρητών Α/βάθμιας Εκπαίδευσης

Δια Β.Δ. της 22.5.1947 (σύμφωνα με διατάξεις του Θ' Ψηφίσματος) απολύονται της υπηρεσίας μετά κλήσιν εις απολογίαν και εμπροθέσμως απολογηθέντες οι:

- Άγγελος Γιούρτσης, Επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Ιωαννίνων.. και

- Χαράλαμπος Γεωργόπουλος, Επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Μεσολογγίου...

διότι αμόφοτεροι... συνείργησαν και συμμετέσχον εις την στάσιν της 3.12.1944 και έκτοτε και εφεξής μέχρι σήμερα συμμετέχουσι εις ενεργείας αντικρατικές και αντεθνικάς...

ΦΕΚ 115/27.5.1947 (τεύχος Γ')

Ο υπουργός
Αντώνης Παπαδήμος

Β. Οι Επιθεωρητές πρωτοστατούν στις διώξεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην Αντίσταση...

Ο επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Καλαμών με το έγγραφό του 1028/4.9.1947 καλεί σε απολογία δάσκαλο:

Προς

τον κ. Γ. Κυριαζόπουλον

Κατόπιν της υπ' αριθ. 86701/3.9.47 τηλεγρ. δ/γής του Σ/του Υπουργείου Παιδείας, έχοντες υπ' όψει και τας διατάξεις του Θ' Ψηφίσματος... καλούμεν υμάς όπως εντός πέντε ημερών... υποβάλητε ημίν την απολογίαν σας, διότι:

1. Δια της εν γένει δράσεώς σας συνηργήσατε εις την εκδήλωσιν της στάσεως του Δεκεμβρίου 1944...
2. ...Δια της εν γένει δράσεως και συμπεριφοράς σας ενεργείτε κατά της εννόμου τάξεως.
3. ...Ενεργείτε υπέρ των μετασχόντων εις την ως άνω στάσιν και υπέρ των αντικρατικών ή αντεθνικών επιδιώξεων των σκοπών τούτων.

Εντολή Υπουργού

Ο επιθεωρητής Καλαμών: Τ.Σ. Υπογραφή

ΦΕΚ 132/9.6.1947: απολύονται:

- Ο δημοδιδάσκαλος του δημοτικού σχολείου Τσούκας Φθιώτιδος Ηλίας Ξηροτυρης, δι' εγκατάλειψιν θέσεως πέραν των 10 ημερών.

- Ο δημοδιδάσκαλος του δημοτικού σχολείου Καλαμπάκας Αλέξιος Αλεξίου ως εκτοπισθείς οριστικώς δια τελεσιδικίου αποφάσεως της Δευτεροβαθμίου Επιτροπής Ασφαλείας από 27 Ιουνίου 1946.

- Ο δημοδιδάσκαλος του δημοτικού σχολείου Μελίας Αλεξαν-δρουπόλεως Νικόλαος Καρτσάς, διότι εξετοπίσθη δια τελεσιδικίου αποφάσεως της Δευτεροβ. Επιτροπής Ασφαλείας από 23 Ιανουαρίου 1947 .

ΦΕΚ 329/17.12.1946 απολύονται:

Ο δημοδιδάσκαλος του δημοτικού σχολείου Κάτω Σουρμένων Κιλκίς Ιων.. Φούρκας, διότι εγκατέλειψε την θέσιν του και επεκηρύχθη εις ληστήν.

Ο δημοδιδάσκαλος του δημοτικού σχολείου Άνω Κερδυλλίων Βισαλτίας Αθανάσιος Γκένιος, διότι εγκατέλειψε την θέσιν του από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1941 και φυγοδικών ευρίσκεται εις τα όρη αρχηγός ενόπλου συμμορίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΤΩΝ

Δ/νσις Στοιχ. Εκπ/σεως

Τμήμα Β' Προσωπικού : Αριθ. τηλ. 25721

A.M.

Αριθ. πρωτ. 18040

Εν Αθήναις τη 16-2-55

Προς

Τον Σαράφην Ιωάννην του Μιχαήλ μέχρι τούδε δημ/λον του Δημ. Σχολείου Αμισιανών επί βαθμω και μισθώ Τμημ/χου Β' τάξεως

Δια

του Επιθ/τού Δημ. Σχολείων Β' Καβάλας

Θέμα: Ανακοίνωσις απολύσεως

Γνωρίζομεν υμίν ότι δια Β.Δ. εκδοθέντος την 31-1-55 και δημοσιευθέντος την 8-2-55 εις το υπ' αριθ. 26 τ. Γ' Φ.Ε.Κ., απελύθητε εκ της υπηρεσίας κριθείς ως μη νομιμόφρων δια της υπ' αριθ. 21 / 17 -9-54 πράξεως του Συμβουλίου Νομιμοφροσύνης λειτουργών Στοιχ. Εκπ/σεως, συσταθέντος δυνάμει του Α.Ν. 516/48.

Ο Γεν. Γραμματεύς
Κ. Γεωργούλης

Βώρος Φανούρης, «Από την ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης: ένα κεφάλαιο μεγαλείου και οδύνης. Διώξεις εκπαιδευτικών για πολιτικούς λόγους 1931-1974», ανάπτυπο από το περιοδικό «Εκπαιδευτικά», τεύχος 14, Αθήνα, 1989.

Μετά τον Εμφύλιο το ήδη προβληματικό και ανεπαρκές προπολεμικό σχολικό δίκτυο, είχε καταστραφεί ολοκληρωτικά. Το εμφυλιοπολεμικό κλίμα του μίσους και της μισαλλοδοξίας, ο νέος διχασμός των πολιτών σε «εθνικόφρονες» και «εαμοβούλγαρους-προδότες», η πρόσδεση και η εξάρτηση της Ελλάδας από ξένους προστάτες (Άγγλους και Αμερικάνους), το οικονομικό μοντέλο που επιλέχτηκε (έδινε σημασία στην ανάπτυξη και την εκβιομηχάνιση σε βάρος των κοινωνικών δαπανών και της παιδείας), το ασφυκτικό πολιτικό-κοινωνικό πλαίσιο το οποίο είχε δημιουργηθεί, δεν άφηναν πολλά περιθώρια για ουσιαστικές αλλαγές στον τύπο, στην οργάνωση και κυρίως στο πνεύμα της εκπαίδευσης.

Την παραγμένη αυτή περίοδο δημιουργήθηκε ένα πανίσχυρο αυταρχικό Κράτος το οποίο έλεγξε τα πολιτικά φρονήματα των πολιτών με την καθιέρωση του πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων και εγκαθίδρυσε ένα σύστημα διακρίσεων και κοινωνικής ανισότητας. Οι Κυβερνήσεις της περιόδου 1950-1963 (Κεντρώες και Δεξιές), παρά τις διάφορες υποσχέσεις τους, περισσότερο ενδιαφέρονταν να διατηρήσουν και να ενισχύσουν τον συντηρητικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης (καθαρεύουσα, θεωρητική κατεύθυνση, προγονοπληξία, λογοκοπία, βερμπαλισμός, αποστήθιση και ιδεολογική κατήχηση των μαθητών στις αξίες του «ελληνοχριστιανικού πολιτισμού») παρά να λύσουν τα μεγάλα και σύνθετα προβλήματα που σωρεύονταν και έπλητταν όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Ενδεικτικές των ιδεολογικών και πολιτικών προτεραιοτήτων των «κεντρώων» δυνάμεων, οι δηλώσεις του Γ. Παπανδρέου, Αντιπροέδρου και Υπουργού Παιδείας (Κυβέρνηση Σοφ. Βενιζέλου, 3-11-1950 έως 1-7-1951), κατά την ανάληψη των καθηκόντων του στο Υπουργείο (1-2-1951): «.....δεν αρκεί οι διδάσκαλοι να μην είναι απλώς κομμουνιστάι ή συνοδοιπόροι, οφείλουν να είναι σημαιοφόροι του εθνικού αγώνος εναντίον του κομμουνισμού. Υπάρχει δυστυχώς μία κατηγορία πνευματικών ανθρώπων που δεν είναι ούτε κομμουνιστάι, ούτε συνοδοιπόροι, οι οποίοι ανήκουν εις την εθνικήν οικογένειαν, αλλά είναι δυστυχώς ουδέτεροι, απόντες και άμαχοι εις τον αγώνα της Ελλάδος [...] εναντίον θανασίμων εχθρών [...] Οι άνθρωποι αυτοί, οι οποίοι [...] προσπαθούν να παραμείνουν ουδέτεροι, δεν έχουν το δικαίωμα να είναι ηγέται....». **10.**

Από το 1951 ίσχυε, με την έμπνευση και την έγκριση της αμερικάνικης αποστολής, ο Δημοσιούπαλληλικός Κώδικας (Ν.1811/1951, ΦΕΚ 141, Α', 16 Μαΐου 1951). Το άρθρο 19 όριζε με σαφήνεια: «...δημόσιος υπάλληλος δεν διορίζεται αν μη κέκτηται το προσήκον εις δημόσιον υπάλληλων ήθος. Εις το ήθος περιλαμβάνονται και αι υγιείς κοινωνικαί αντιλήψεις των υπαλλήλων...Ιδεολογία σκοπούσιν την διά βιαίων μέσων ανατροπήν του υφισταμένου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος αντίκεινται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου...».

Όπως στην περίοδο του Μεταξά για άλλη μια φορά η εκπαίδευση χρησιμοποιήθηκε για τον ιδεολογικό σωφρονισμό και την πειθαναγκαστική, πολιτική συμμόρφωση των πολιτών. Σωστά επισημαίνει ο Χ. Νούτσος, την περίοδο αυτή χτίζεται το «σχολείο των Εθνικοφρόνων». **11.** Οι Επιθεωρητές της εποχής έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στην εμπέδωση της ιδεολογίας του φόβου και του αυταρχισμού, με τις ανεκδιήγητες εγκυκλίους και τις υπηρεσιακές εκθέσεις οι οποίες στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν γεμάτες από χαρακτηρισμούς, σχόλια και παρατηρήσεις άσχετες από τη διαδικασία του μαθήματος και τη λειτουργία του σχολείου.

8. Πηγές: -Κατσαντώνης Γιάννης, «Οι δάσκαλοι στους αγώνες για Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία», εκδ. Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1981, σελ. 137.

- Ιμβριώτη Ρόζα, «Η αναγέννηση της παιδείας επιτακτική εθνική ανάγκη», στο: Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση (συζητήσεις-κρίσεις-απόψεις 1956-1965), εκδ. Προοδευτική παιδεία, Αθήνα, 1966, σελ. 81-82 και - Βώρος Φανούρης, «Από την ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης: ένα κεφάλαιο μεγαλείου και οδύνης. Διώξεις εκπαιδευτικών για πολιτικούς λόγους 1931-1974», ανάπτυπο από το περιοδικό «Εκπαιδευτικά», τεύχος 14, Αθήνα, 1989. Εδώ υπάρχει πληθώρα εγγράφων που χρησιμοποιήθηκαν για να διωχθούν, να εξοριστούν και να απολυθούν χιλιάδες εκπαιδευτικοί.

9. Το έγγραφο και τα πλήρη στοιχεία των εκπαιδευτικών που παρακολουθούνταν υπάρχουν στο: Τουλούπη Φάνης, «Εκπαίδευση και πολιτική εγκλεισμών», Αθήνα, 1997, σελ. 169-184.

10. Δελτίον, ΟΛΜΕ, τχ. 103, Νοέμβριος-Ιούλιος 1951, σελ. 6.

11. Εξαιρετική ανάλυση και στοιχεία για τις διώξεις: Νούτσος Χαρ, *Το σχολείο της «εθνικοφροσύνης»*, στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα* (επιμ. Χατζηιωσήφ Χ -Παπαστράτης Πρ.), τομ. Δ2, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007, σελ.109-132.

Π Ρ Ο Σ: Την δημοδιδασκάλισσαν του σχολείου Κεραμίτσης Κ. Σταυρούλα Πυλιώτου (μέχρι σήμερα διατελέσασαν εν αποσπάσει εις σχολείον Αγίου Νικολάου).

Έχοντες υπ' όψιν τα αναγραφόμενα εις την υπό σημερινήν ημερομηνίαν τηλεγραφικήν αναφοράν σας, γνωρίζομεν εις υμάς ότι η προ τριημέρου (12ην τρέχοντος μηνός και ημέραν Σάββατον) επιδειχθείσα εκ μέρους σας επαίσχυντος συμπεριφορά επροξένησεν εις ημάς τε, ως Νόμω εντεταλμένον δια την παρακολούθησιν και τον έλεγχον των πράξεών σας ως δημοσίου υπαλλήλου, καθώς και εις την ευπόληπτον κοινωνίαν της πόλεως Φιλιατών οδυνηράν εντύπωσιν.

Διερωτώμεθα: Κατά ποίαν λογικήν, Διδασκάλισσα υμείς, έχετε το δικαίωμα να περιφρονήτε ασυστόλως και ανερευθρυριάσθως το Δημόσιον αίσθημα και να περιέρχησθε νύκτωρ τη συνοδεία ανδρός ουδεμίαν επισήμως έχοντος θεμιτήν σχέσιν με υμάς και δι' ιδιωτικού του αυτοκινήτου την περιοχήν της περιφερείας μας και να προσέρχησθε μετ' αυτού εις δημόσιον χορόν (ως ο προχθεσινός) εις την Λέσχην φρουράς Φιλιατών;

Εις ποίαν πάρωσιν άραγε έφθασεν η συνείδησία σας, όταν προσερχόμενη εις τον εν λόγω δημόσιον χορόν μετά του εν λόγω ανδρός καταλαμβάνητε θρασύτατα μετ' αυτού θέσιν εις τράπεζαν γειτονικήν προς την του προϊσταμένου Επιθεωρητού σας και παραλείπητε και την στοιχειωδεστέραν εκδήλωσιν κοινωνικής αγωγής, την του χαιρετισμού προς αυτόν;

Ποίος σας έδωσε το δικαίωμα να διασύρητε κατά τον επαίσχυντον αυτόν τρόπον την υπόληψιν και την τιμήν της εναρέτου οικογενείας των Διδασκάλων μου;

Πού κατεχωρήσατε τας επί ώραν μακράν και κατ' επανάληψιν απευθυνθείσας προς το άτομόν σας εκ μέρους υμών νουθεσίας και συμβουλάς επί του ιδίου θέματος της συμπεριφοράς σας;

Πώς είναι δυνατόν να έχωσι πλέον εμπιστοσύνην εις την διαδασκάλισσαν των αθών τέκνων των οι ταλαίπωροι κάτοικοι του χωρίου Άγιος Νικόλαος, όταν παρακολουθούν μετά βδελυγμίας τας ανόμους νυκτερινάς δι' αυτοκινήτου περιπλανήσεις σας; Κατόπιν τωον ανωτέρω και συμφώνως προς τας διατάξεις των άρθρων 131,132,160 και 161 του Νόμου 1811/51 καλούμεν υμάς, όπως εντός εικοσιτετραώρου από λήψεως παρούσης απολογηθήτε εγγράφως αναφέρονσα τους λόγους του ως ανωτέρω ολισθήματός σας.

Εν τη περί ής ο λόγος απολογία σας δέον όπως δώσητε απόκρισην και εις τα εξής ερωτήματα:

1. Πού διανυκτερεύσατε από της 3ης μετά μεσονύκτιον ώρας και μετά το πέρας του χορού;
2. Πώς απεμακρύνθητε εκ της έδρας σας άνευ αδείας της υπηρεσίας και
3. Αναφέρατε εις τον κ. Διευθυντήν του σχολείου σας περί της απομακρύνσεώς σας εκ της έδρας, περί του σκοπού της εις Φιλιάτες ελεύσεώς σας και περί του τρόπου και χρόνου αναχωρήσεως και επανόδου σας.

Ο επιθεωρητής
Αναστάσιος Χ. Γκόβελας»

Για να μην υπάρχουν αμφιβολίες, για τους στόχους της Επιθεώρησης, να τι έγραφε ο Γενικός Επιθεωρητής, Ι. Αρχιμανδρίτης, το 1959 στο σύγγραμμά του «*Τι παρατηρεί, τι ελέγχει, τι αξιολογεί ο Επιθεωρητής κατά την επιθεώρηση*»:

«...Πιστεύει ο δάσκαλος απολύτως εις την πολιτιστική δύναμιν του ελληνισμού; Είναι θερμός θιασώτης του ελληνικού πνεύματος και οι καθόλου πράξεις του φέρουν έκδηλον το χρώμα της εθνικής υπερηφάνειας; Μήπως τα τελευταία χρόνια εκλόμισαν κατά κάποιον τρόπο το εθνικό του υπόστρωμα;...Ο επιθεωρητής δια της παρακολουθήσεως οιασδήποτε διδασκαλίας του διδασκάλου, δια της επιθεωρήσεως των αποτελεσμάτων του, διά της συζητήσεως μετ' αυτού, αντιλαμβάνεται ευχέρως αν ο ιδεολογικός προσανατολισμός του επιθεωρουμένου είναι πράγματι εθνικός ή όχι και αναλόγως χαρακτηρίζει τούτον... η θέσις των (των εκπαιδευτικών) εις την πολιτικήν θα είναι σύμφωνος προς τας θεμελιώδεις επιδιώξεις των προς την αγωγήν, πάντοτε εντός των νομίμων πλαισίων της πολιτείας...Ως ελεύθερος πολίτης ο διδάσκαλος συντάσσεται και αυτός με ένα κόμμα πολιτικόν, κινούμενον όμως αυστηρώς εντός των εθνικών πλαισίων και δη με κόμμα το οποίο πλησιάζει περισσότερο προς τας γενικές εθνικές επιδιώξεις...».

Κατά την περίοδο 1950-1960 γίνεται ανασυγκρότηση των οργάνων διοίκησης και εποπτείας της εκπαίδευσης. Με Β.Δ της 25-6-1958 ιδρύονται τα εξής Περιφερειακά Συμβούλια:

- Τα Περιφερειακά Υπηρεσιακά Συμβούλια Στοιχειώδους Εκπαίδευσης (ΠΥΣΣΕ) στην έδρα κάθε νομού.
- Τα Ανώτερα Υπηρεσιακά Συμβούλια Στοιχειώδους Εκπαίδευσης (ΑΥΣΣΕ) στην έδρα κάθε Γενικού Επιθεωρητή Στοιχειώδους Εκπαίδευσης.
- Τα Περιφερειακά Υπηρεσιακά Συμβούλια Μέσης Εκπαίδευσης (ΠΥΣΜΕ) στην έδρα κάθε Γενικής Επιθεώρησης Μ.Ε.

Το 1959 αναδιαρθρώθηκε η κορυφή του διοικητικού - εποπτικού συστήματος με το νομοθετικό διάταγμα 3971/59, οπότε θεσμοθετείται το Ανώτερο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο (ΑΕΣ), με τη συμμετοχή και δύο αιρετών εκπροσώπων των εκπαιδευτικών (συνολικά είχε 23 μέλη). Το διοικητικό του τμήμα είχε τη διοίκηση και εποπτεία του προσωπικού της εκπαίδευσης.¹² Με αυτό το σύστημα διοίκησης ο έλεγχος των εκπαιδευτικών ήταν πλήρης.

Στα τέλη της δεκαετίας του '50 τα αδιέξοδα και τα προβλήματα της εκπαίδευσης ήταν πλέον ορατά σε όλους. Η πρόσδεση και η εξάρτηση της Ελλάδας από το Δυτικό Κόσμο είχε επικυρωθεί με την ένταξη της στο ΝΑΤΟ και το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1952, ενώ το 1961 η Ελλάδα συνδέθηκε με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Η σταθεροποίηση της οικονομίας και η σχετική ανάπτυξη που έφερε το νέο μοντέλο εκβιομηχάνισης, δημιουργούσαν ανάγκες που η εκπαίδευση με την υπάρχουσα δομή της δεν μπορούσε να παρακολουθήσει.

Στο διεθνές επίπεδο μετά το σοκ που προξένησε στη Δύση η εκτόξευση, από τους Σοβιετικούς, του Σπούτνικ (1957) η θεωρία του Ανθρώπινου Κεφαλαίου (Th. Schultz) κέρδιζε έδαφος. Η θεωρία υποστήριζε πως δεν αρκούσαν οι πηγές πρώτων υλών και τα μέσα για να προοδεύσει ένα Κράτος. Περισσότερο σημαντικό είναι να επενδυθούν πολλά χρήματα στην εκπαίδευση και ειδικά στις θετικές επιστήμες ώστε να αναπτυχθεί το ανθρώπινο δυναμικό. Αυτό θα οδηγούσε σε καλύτερη παραγωγή, άνοδο του επιπέδου ζωής και πρόοδο τις δυτικές κοινωνίες. Πολλές χώρες (Αγγλία, Γαλλία, Σουηδία, Αμερική αλλά και χώρες της Αφρικής, της Ασίας κ.α.) άρχισαν να επενδύουν τεράστια ποσά στην εκπαίδευση, να αλλάζουν τα προγράμματα σπουδών και να δίνουν έμφαση στις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία. ¹³

Παρά το ασφυκτικό πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο τη δεκαετία αυτή στην Ελλάδα σε όλους τους χώρους της εκπαίδευσης απλώθηκε ένα μεγάλο, δυναμικό κίνημα παιδείας. Το κίνημα αυτό σύνθετο και συχνά με αντιφάσεις, διαφωνίες και συγκρούσεις, βαθιά όμως επηρεασμένο από τις ιδέες και τους αγώνες της Αριστεράς (Ε.Δ.Α), διεκδίκησε την αύξηση των δαπανών για την Παιδεία στο 15%, την οικοδόμηση σύγχρονου, δημοκρατικού, προοδευτικού, κοινωνικού κράτους αλλά και τη διεύρυνση των πολιτικών και κοινωνικών ελευθεριών του λαού που ζούσε ακόμα υπό το μετεμφυλιακό καθεστώς των απαγορεύσεων και της καταστολής. Μέσα σε αυτό το κλίμα αγωνιστικής ανάτασης, η Ελλάδα του 1960, γνώρισε μια νέα «πολιτιστική έκρηξη» σε όλους τους τομείς: θέατρο, μουσική, γράμματα και τέχνες.

Η αγωνιστική άνοδος και η δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη από δεξιούς παρακρατικούς (Μάης 1963) οδήγησαν την ΕΡΕ στην εκλογική ήττα. Η Κυβέρνηση του Κέντρου, με πρωθυπουργό το Γ. Παπανδρέου, κέρδισε τις εκλογές στις 16 Φεβρουαρίου 1964, ανέλαβε την προσαρμογή της εκπαίδευσης στις νέες ανάγκες της οικονομίας. Η Κυβέρνηση εκφράζοντας τη φιλελεύθερη πίστη στον οικονομικό - αναπτυξιακό ρόλο της εκπαίδευσης, δήλωνε πως είχε ως στόχο τον εκδημοκρατισμό, την ισότητα ευκαιριών και την κοινωνική δικαιοσύνη. Για το λόγο αυτό προχώρησε άμεσα σε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

12. Ευαγγελόπουλος Σπύρος, ό.π., τ.2^{ος}, σελ. 61.

13. Περισσότερα στο: Φραγκουδάκη Άννα, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1985, σελ. 21-26.

Με το Νομοθετικό Διάταγμα 4379/1964 (Φ.Ε.Κ. 182/24-10-1964) ιδρύθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι) με αποστολή την έρευνα των εκπαιδευτικών προβλημάτων, τη μετεκπαίδευση του διδακτικού και εποπτικού προσωπικού της α/θμιας και β/θμιας εκπαίδευσης, την εποπτεία όλων των σχολείων κλπ. Με την ίδρυση του Π.Ι. επιτυγχάνεται ο διαχωρισμός ανάμεσα στο εκπαιδευτικό - ερευνητικό έργο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο) και στη διοίκηση (Κεντρικά Υπηρεσιακά Συμβούλια). Η ίδρυση του Π.Ι ήταν μια προσπάθεια της κεντρίας Κυβέρνησης να δημιουργήσει ένα νέο, πανίσχυρο εποπτικό και διοικητικό κέντρο που θα ξεπερνούσε τις αντιρρήσεις και τα προσκόμματα της παραδοσιακής συντηρητικής διανοήσης. Με τον ίδιο νόμο (άρθρο 20) οι εκπαιδευτικές περιφέρειες και οι οργανικές θέσεις των επιθεωρητών της στοιχειώδους εκπαίδευσης αυξήθηκαν σε διακόσιες. Με το διπλασιασμό των θέσεων Επιθεωρητών το Υπουργείο Παιδείας στόχευε στην ενδυνάμωση του θεσμού και στον καλύτερο έλεγχο των εκπαιδευτικών. Μάλιστα επειδή η Αριστερά βρισκόταν σε άνοδο ο Πρωθυπουργός και ταυτόχρονα Υπουργός Παιδείας Γ. Παπανδρέου για να σώσει τη χώρα από τους «Λαμπράκηδες» έστειλε στους Γενικούς Επιθεωρητές την παρακάτω εγκύκλιο με οδηγίες:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ & ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Αριθ. Εμπ. Πρωτ. 1010

Εν Αθήναις τη 11 Μαρτίου 1965

Προς τους Γενικούς Επιθεωρητές Μέσης Εκπαιδευσεως

Πανταχόθεν καταγγέλλεται, ότι η Κομμουνιστική Νεολαία Λαμπράκη καταβάλλει μεγάλας προσπάθειας προσεταιρισμού μαθητών των Γυμνασίων. Βεβαίως, εφ' όσον διεπιστώθη ποσοστόν 12% οπαδών της ΕΔΑ κατά τας τελευταίας εκλογάς, ευνόητον είναι ότι θα υπάρχουν και μαθηταί εμποτισμένοι από τας οικογενείας των με αριστεράν ιδεολογίαν. Και αυτούς, βεβαίως, κατά πρώτον λόγον, θα χρησιμοποιεί η Κομμουνιστική προπαγάνδα προς προσηλυτισμόν των Νέων. Εφιστώ δια τούτο και πάλιν την προσοχήν όλων των Καθηγητών των Γυμνασίων και τους καθιστώ υπευθύνους δια πάσαν σχετικήν δραστηριότητα της Νεολαίας Λαμπράκη.

Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΧΘΡΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

Τούτο πρέπει να καταστή συνείδησις της Νέας Γενεάς. Ο Εθνικός φρονηματισμός, καθώς και η ηθική και πολιτική αγωγή των μαθητών είναι η πρώτη αποστολή του Διδασκάλου. Και εις αυτήν οφείλουν να επιδοθούν.

Τα ιδικά μας ιδανικά είναι τα ιδανικά του Ελληνοχριστιανικού Πολιτισμού. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (Εθνική και Πολιτική) και ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΑΓΑΠΗ και ΘΥΣΙΑ. Αυτά είναι τα ιδεώδη μας και με αυτά πρέπει να εμποτισθή η Νέα Γενεά: ΕΛΛΑΣ και ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Αληθής Δημοκρατία.

Πάσα εκτροπή πρέπει να κολάζεται αυστηρότητα. Και αν συμβή να υπάρξουν διδάσκαλοι, όχι ανήκοντες, αλλά και απλώς συμπαθούντες, ή ανεχόμενοι την κομμουνιστικήν προπαγάνδαν δεν έχουν θέσιν εις την Εκπαίδευσιν.

Όσοι πιστεύουν εις τα ιδεώδη των, τα υπερασπίζουν. Και την υπεράσπισιν των Ιδανικών μας και την έμπνευσιν της Νέας Γενεάς, έχει αναθέσει η Ελληνική Δημοκρατία εις τον Εκπαιδευτικόν κόσμον.

Γνωρίζω, ότι έχουν μέχρι τούδε εκδοθή υπό του Υπουργείου Παιδείας πολλά σχετικά εγκύκλιοι. Αλλά επεθύμουν, λόγω της μεγάλης σοβαρότητος του θέματος, να επικοινωνήσω και εγώ προσωπικώς μεθ' υμών. Παρακαλώ, όπως εις το τέλος εκάστου μηνός υποβάλλητε (Υπουργείον Παιδείας -Γραφείον Υπουργού) εμπιστευτικώς σχετικήν έκθεσιν.

Δεχθήτε και διαβιβάσατε προς άπαντας, διδάσκοντας και διδασκομένους, τους εγκαρδίους χαιρετισμούς μου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Πρόεδρος Κυβερνήσεως και Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων .

Η ανώμαλη πολιτική κατάσταση (αποστασία και πτώση κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου, «Ιουλιανά» και δολοφονία Σωτ. Πέτρουλα, δοτές κυβερνήσεις των ανακτόρων κλπ) η λειτουργία της «Παράλληλης Εξουσίας» (Βασιλιάς, Αυλή, Στρατός, ξένες υπηρεσίες) διευκόλυναν την επιβολή της δικτατορίας στις 21 Απριλίου του 1967. Πρώτο μέλημα της Χούντας ήταν να ελέγξει τα εκπαιδευτικά συνδικάτα. Οι διοικήσεις της Ο.Λ.Μ.Ε και της Δ.Ο.Ε διορίστηκαν με διαταγή της Στρατιωτικής Διοίκησης Αθηνών. Οι διορισμένες διοικήσεις των Ομοσπονδιών διακήρυξαν την αφοσίωσή τους στο καθεστώς και στους στόχους της πολιτικής του για την εκπαίδευση δηλώνοντας «*συνεργασία με την εθνικήν επαναστατικήν κυβέρνησιν*» και διαβεβαιώνοντας ότι «*οι εκπαιδευτικοί ανήκουν εις την τάξιν των αφοσιωμένων οπαδών της επαναστάσεως*». Από την πλευρά της του καθεστώτος δια στόματος του τότε υφυπουργού Παιδείας Κ. Ασλανίδη διακηρύσσεται ότι : «*η Ο.Λ.Μ.Ε και η Δ.Ο.Ε δεν έχουν άλλο λόγο υπάρξεως εκτός του ότι να βοηθούν το Υπουργείο , παρουσιάζοντας εις αυτό τα προβλήματα των εκπαιδευτικών και παρουσιάζοντας εις τους εκπαιδευτικούς τα προβλήματα του Υπουργείου. Δεν είμεθα αντίδικοι αλλά συνεργάτες*». Δηλώνοντας δε την πλήρη αφοσίωσή της στο χουντικό καθεστώς η τότε διοίκηση της Δ.Ο.Ε δηλώνει ότι «*το νόημα του συνδικαλισμού στη χώρα μας είναι να υπηρετεί τα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη εις τον πάγκαλον ναόν της Παιδείας.*». **14.**

Η δικτατορία επέβαλλε επίσης αλλαγές στο σύστημα διοίκησης και εποπτείας της εκπαίδευσης. Τις μεταβολές αυτές θεσμοθέτησε ο νόμος 651/1970, ο οποίος δημιούργησε ποικιλία εποπτικών οργάνων με τα οποία στόχευε στον απόλυτο έλεγχο των εκπαιδευτικών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο καταργήθηκε. Η χώρα διαιρέθηκε σε δέκα Ανώτερες Εκπαιδευτικές Περιφέρειες σε καθεμία από τις οποίες τοποθετήθηκε ως επόπτης της εκπαίδευσης ένας εκπαιδευτικός σύμβουλος με αρμοδιότητες ανώτατης επιστημονικής και παιδαγωγικής καθοδήγησης, εποπτείας και διοίκησης των σχολείων της περιφέρειάς του και του διδακτικού και εποπτικού προσωπικού τους. Επίσης, τοποθετήθηκε και από ένας Γενικός Επιθεωρητής με την υποχρέωση σύνταξης Εκθέσεων Υπηρεσιακής Επίδοσης για το διδακτικό και εποπτικό προσωπικό της περιφέρειάς του, επαγρύπνησης για την «*ηθικότητα και ακμαιότητα του ηθικού και εθνικού φρονήματος*» (Υπουργική απόφαση υπ' αριθμ. 13348, 04-10-1971, Φ.Ε.Κ. 804/09-10-1971) του διδακτικού προσωπικού και των μαθητών. Την ίδια υποχρέωση επωμίσθησαν και οι επτά συνολικά αναπληρωτές γενικοί επιθεωρητές, οι οποίοι διορίστηκαν ως βοηθοί των γενικών επιθεωρητών, αναλαμβάνοντας μέρος των αρμοδιοτήτων τους (Υπουργική απόφαση υπ' αριθμ. 25918, 14-03-1972, Φ.Ε.Κ. 231/15-03-1972).

Στόχος της Χούντας ήταν να ελέγχει τη διοίκηση και να έχει έμπιστους επιθεωρητές. Με διαταγή του Υπουργείου Παιδείας προκηρύχθηκαν νέες θέσεις Επιθεωρητών για όσους δασκάλους είχαν τα προσόντα που προέβλεπε ο Α.Ν. 129/1967. Στην προκήρυξη ανταποκρίθηκαν 742 δάσκαλοι των οποίων τα δικαιολογητικά πέρασαν από προσεκτικό έλεγχο για να διαπιστωθούν κυρίως τα «*Υγιή Κοινωνικά Φρονήματα*». Στη συνέχεια διενεργήθηκε διαγωνισμός παρωδία και κατόπιν οι στρατιωτικές αρχές αφού «*επεξεργάστηκαν*» τους πίνακες ανακοίνωσαν τους «*επιτυχόντες*». Τα δικαιολογητικά και ο «*διαγωνισμός*» νομιμοποιούσαν την επιλογή συγκεκριμένων προσώπων με συγκεκριμένη και σαφή ιδεολογική και πολιτική τοποθέτηση. Τα επιστημονικά προσόντα των επιθεωρητών που επιλέχθηκαν στις περισσότερες περιπτώσεις δεν ήταν τίποτε άλλο απ' το πτυχίο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας και την προϋπηρεσία. Αυτό που ενδιέφερε ήταν να στηθεί ο μηχανισμός χειραγώγησης, χαφιεδισμού και τρομοκράτησης των δασκάλων. Όπως δήλωνε ο τότε Υφυπουργός Παιδείας Κ. Καλαμπόκας : «*..δε θέλουμε σοφούς, αλλά πιστούς..*».

14. Ρέππας Χρ., *Συνδικαλιστικό κίνημα και εκπαιδευτική πολιτική: η περίοδος 1974-1981*, περ. Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης , τευχ 98.

Με το Ν.Δ 651/1970 «Περί οργανώσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και διοικήσεως του προσωπικού αυτής» η Δικτατορία έστησε το μηχανισμό ελέγχου των εκπαιδευτικών ο οποίος αποτελείται από: τον Διευθυντή του σχολείου, τον Επιθεωρητή, τον Νομαρχιακό Επιθεωρητή, τον Γενικό επιθεωρητή, τον Εκπαιδευτικό Σύμβουλο. Οι επιθεωρητές αξιολογούσαν, πρότειναν τη δυσμενή ή ευνοϊκή μετάθεση, την μερική ή ολική παύση απ' τα καθήκοντα, την προαγωγή ή όχι του εκπαιδευτικού.

Μια φορά κάθε χρόνο ο/η δάσκαλος/α έπρεπε να αξιολογηθεί και να συνταχτεί «Έκθεση Υπηρεσιακής Ικανότητας» η οποία στη συνέχεια έμπαινε στον υπηρεσιακό φάκελο του εκπαιδευτικού για να τον ακολουθεί σε όλη του τη σταδιοδρομία. Στην Έκθεση μπροστά γραφόταν το ονοματεπώνυμο του δασκάλου/ας, ο βαθμός, η κατηγορία, το σχολικό έτος, η ημέρα επιθεώρησης και το όνομα του επιθεωρητή. Οι επόμενες σελίδες της Έκθεσης χωριζόταν σε 6 επί μέρους παραγράφους. στις οποίες υπήρχαν περιγραφές και στοιχεία για τον εκπαιδευτικό στους εξής τομείς:

Τα Υπηρεσιακά Καθήκοντα: Εδώ ο επιθεωρητής αναφέρει τα ακριβή στοιχεία του δασκάλου/ας (Πτυχία, Παιδαγωγική ακαδημία που τελείωσε, βαθμός, έτος αποφοίτησης, έτη υπηρεσίας, οικογενειακή κατάσταση κλπ).

Τα Θεμελιώδη Καθήκοντα: Εδώ ο επιθεωρητής αναφέρει κατά πόσο ο/η δάσκαλος/α διάγει αρμονικά το δημόσιο και ιδιωτικό του/της βίο (άρθρα 44-56 του Υπαλληλικού Κώδικα) και αν έχει «Υγιή Εθνικά Κοινωνικά Φρονήματα».

Τα Ειδικά Καθήκοντα: Περιγράφεται επακριβώς και με όλες τις λεπτομέρειες η συγκεκριμένη διδασκαλία που κάνει ο δάσκαλος/α μπροστά στον επιθεωρητή (τάξη, αριθμός παιδιών, μάθημα, ενότητα, χρήση εποπτικών μέσων, μεθοδολογία, έλεγχος τετραδίων-βιβλίων –μαθητών κλπ).

Οι Ποινές-Αμοιβές: Αναφέρονται απλώς οι ποινές και οι τυχόν αμοιβές που έχει λάβει ο εκπαιδευτικός.

Τα χαρακτηριστικά Γνωρίσματα: Εδώ παρουσιάζεται το αληθινό πρόσωπο του Φασισμού. Ο Επιθεωρητής σε αυτό το σημείο ξεσκονίζει στην κυριολεξία τη ζωή του δασκάλου/ας. Οι περιγραφές είναι ανατριχιαστικές. Ξεκινούν από την περιγραφή του σώματος του εκπαιδευτικού με λεπτομέρειες για το βάδισμα, τη στάση του κορμιού κλπ και φτάνουν σε λεπτομερειακές περιγραφές όλων των εσωσχολικών και εξωσχολικών ενεργειών, του χαρακτήρα, συνηθειών και δράσεων του.

Τα Συμπεράσματα: Εδώ ο επιθεωρητής δίνει την τελική του βαθμολογία με άριστα το 5 στους εξής τομείς:

	<u>Επιστημονικός</u>	<u>Λιδακτικός</u>	<u>Διοικητικός</u>	<u>Ευσυνειδησία</u>	<u>Συμπεριφορά</u>	<u>Α ράση</u>
5	Άρτιος	Άρτιος	Λίαν δεξιός	Λίαν ευσυνείδητος	<i>Εξάίρετος</i>	Επωφελής
4	Ικανός	Ικανός	Δεξιός	Ευσυνείδητος	<i>Αξιόπιστος</i>	Εργατικός
3	Επαρκής	Επαρκής	Επαρκής	Μέτριος	<i>Καλός</i>	Εργατικός
2	Μέτριος	Μέτριος	Μέτριος	Αδιάφορος	<i>Μέτριος</i>	Αδιάφορος
1	Ανεπαρκής	Ανεπαρκής	Ανεπαρκής	Ασυνείδητος	<i>Αναξιοπρεπής</i>	Αδρανής

Σύνολο Βαθμολογίας

Αποτελέσματα

25-23.01

Προαγωγή κατ' εκλογή

23.01-21.01

Προαγωγή κατ' απόλυτο εκλογή

21-17

Προαγωγή κατ' αρχαιότητα

17 και κάτω

Μη προακτέος(μη χορήγηση επιδόματος παραμονής)

Είναι φανερό ότι στις Εκθέσεις των επιθεωρητών μόνο το 1/6 αφορούσε τη διδακτική επάρκεια του εκπαιδευτικού και συγκεκριμένα η παράγραφος τρία. Τα υπόλοιπα στοιχεία και περιγραφές αφορούσαν την εσωσχολική και εξωσχολική δραστηριότητα των δασκάλων. Οι Επιθεωρητές αντλούσαν τις πληροφορίες εκτός από τις επισκέψεις στις τάξεις: α) από τους Διευθυντές των σχολείων που παρακολουθούσαν η ζωή των δασκάλων β) από το δίκτυο των χαφιέδων που υπήρχε σε κάθε σχολείο. Αρκετοί δάσκαλοι είτε συνειδητά και από φθόνο είτε από το φόβο της αρνητικής αξιολόγησης κατέδιδαν και λασπολογούσαν σε βάρος των συναδέλφων τους γ) ο Χωροφύλακας, ο διμοιρίτης των ΤΕΑ, ο διορισμένος από τη Χούντα κοινοτάρχης, ο γραμματέας του χωριού, το παρακρατικό σκυλολόι κατέδιδε και την παραμικρή λεπτομέρεια στη συμπεριφορά του δασκάλου.

Ο δάσκαλος την εποχή της δικτατορίας έπρεπε να έχει συγκεκριμένη στάση ζωής για να επιτύχει θετική βαθμολογία δηλαδή έπρεπε: να έχει «Υγιή Κοινωνικά Φρονήματα», να εφαρμόζει πιστά το χουντικό Υπαλληλικό κώδικα, να μην αναμιγνύεται σε πολιτικές συζητήσεις και διενέξεις, να υπηρετεί με πίστη το «Πατρίς-Θρησκεία-Οικογένεια» και να εκκλησιάζεται τακτικά, να στολίζει το σχολείο κάθε 21^η Απριλίου και να οργανώνει γιορτές εξύμνησης της χούντας χρησιμοποιώντας τα παιδιά, να οργανώνει γιορτές μίσους (τοπικές μάχες με «κομμουνιστοσυμμοριτές» κλπ).

Με κάθε ευκαιρία να εκφωνεί λόγους στην τοπική κοινωνία υπέρ της χούντας, να συμμετέχει ενεργά στις «Παιδαγωγικές συναντήσεις» με τους επιθεωρητές όπου τις περισσότερες φορές γινόταν προπαγάνδα, να τηρεί και να εφαρμόζει με θρησκευτική ευλάβεια τις εγκυκλίους-διαταγές των Επιθεωρητών. Το Καθεστώς ήθελε να μετατρέψει τους δασκάλους σε άβουλα όργανα της. Μέρος της δράσης των επιθεωρητών, εκτός από τις «Εκθέσεις Υπηρεσιακής Ικανότητας» ήταν και οι εγκύκλιοι-διαταγές με τις οποίες απευθύνονταν στους δασκάλους ή στην τοπική κοινωνία. Ανατριχιάζει και αηδιάζει κανείς διαβάζοντας σήμερα αυτά τα γραπτά ντοκουμέντα όχι τόσο για το ύφος αλλά για το περιεχόμενό τους.

1. Ύμνοι για τη Χούντα και τα έργα της : Ο Παπαδόπουλος πρώτος Διδάσκαλος του λαού μας !!!

«...Επιβάλλεται η συνεχής προσπάθεια μεθοδικής διαφώτισεως του Κοινού τόσον επί Κυβερνητικών επιτευγμάτων, όσο και επί των βασικών αρχών της Δημοκρατίας.... το φως της 2^{ης} Απριλίου του 1967 θα παραμείνει ανέσπερον, θα φωτίζει το πνεύμα μας και θα συνεπαίρνει τας ψυχάς μας...Καλούμεθα να είμεθα όχι μόνο διδάσκαλοι των μαθητών μας, αλλά και του Λαού. Ο Πρωθυπουργός της χώρας και αρχηγός της Επανάστασεως κ. Γ. Παπαδόπουλος με θαυμαστήν αντοχήν και συνέπειαν κατέστη ο ΠΡΩΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ του ΛΑΟΥ και Δημιουργός της Νέας Ελλάδος. Είναι ανάγκη να ακολουθήσωμεν. Θα παρακολουθήσωμεν προσωπικώς την δραστηριότητα ενός εκάστου εξ υμών τόσον εις την εθνικοθρησκευτικήν διαπαιδαγώγησιν των μαθητών, όσον και εις την διαφώτισιν και την εν γένει πνευματικήν ανάπτυξιν του κοινού...». Εγκύκλιος Επιθεωρητή Δημ. Σχολ. Β' Περιφέρεια Αργινίου 908/11/12-3-1969

2. Να κάνουμε προπαγάνδα σε μαθητές και γονείς !!!

«...Δι' ομιλιών σας, εντός και εκτός του Σχολείου, εις ώρας πανηγυρισμού και εργασίας, οσάκις δίδεται ευκαιρία, προπάντων όμως δια του υποδειγματικού σας βίου, βοηθήσατε τους μαθητάς, τους γονείς και κηδεμόνας αυτών, να ενστερνισθούν πλήρως το πνεύμα του Εθνικού Ηγέτου κ. Γεωργίου Παπαδοπούλου προς δημιουργίαν της 'Ελλάδος των Ελλήνων Χριστιανών', η οποία και μόνον αυτή, είναι ικανή να προφυλάξη άτρωτον τον θωρακισμόν του Έθνους, έναντι του κομμουνισμού και του πανσλανισμού...».

Εγκύκλιος Επιθεωρητή δημ. Σχολείων Β' Περιφέρεια Σιντικής ΣΣ/1003/22-4-1972

3. Να τι πρέπει να κάνουν οι εργατικοί δάσκαλοι για να πάρουν καλούς βαθμούς !!!

«Πληροφορηθέντες ότι τα αποστέλλόμενα υμίν αντίτυπα επικαίρων θεμάτων προς διαφώτισιν μαθητών, γονέων και λοιπών κατοίκων, δεν τυγχάνουν πλήρους εκμεταλλεύσεως, παρατηρουμένης εσχάτως ελαφράς τινος χαλαρότητος, παρακαλούμε και αυθίς, όπως δοθεί ιδιαίτερα προσοχή εις τον ζωτικόν αυτόν τομέα της διαφώτισεως. Αποδίδοντες ιδιαίτεραν βαρύτητα εις το εν λόγω θέμα επιστώμεν την προσοχήν πάντων υμών δια την ανάπτυξιν μεγαλύτερας δραστηριότητος, ήτις αποτελεί βασικόν κριτήριον αξιολογήσεως της επαγγελματικής εκάστου ικανότητος, διότι ως γνωστόν, η αποστολή του διδασκάλου δεν αρχίζει και ούτε τελειώνει εντός της αιθούσης διδασκαλίας...». Εγκύκλιος Επιθεωρητή Δημ. Σχολείων Περιφ. Α' Πιερίας 820/14/31-3-1969

4. Να γιορτάσουμε τα επιτεύγματα της Χούντας!!!

«Επ' ευκαιρία όθεν του επί θύραις εορτασμού της επετείου της Επανάστασεως, δι' ης ανεκόπη η προς την αναρχίαν και την καταστροφήν πορεία της χώρας μας και απεφεύχθη ο επαπειλούμενος κίνδυνος του εθνικού διχασμού και του εμφυλίου, πιθανός σπαραγμού, καλούμεθα να συμμετάσχωμεν ενεργώς εις τας διοργανωθησομένας προς τούτο εκδηλώσεις και να προετοιμάσωμεν επιμελώς τας τοιαύτας του σχολείου και των μαθητών μας...Δέον όπως τονισθή δι' ομιλίας προς τους μαθητάς και τους γονείς αυτών το ενδιαφέρον της Εθνικής Κυβερνήσεως δια την Παιδείαν και τους ελληνοπάις τα ληφθέντα υπ' αυτής και υπέρ της Εκπ/σεως μέτρα, και τα επί του τομέως τούτου πραγματοποιηθέντα επιτεύγματα της τριετούς διακυβερνήσεως της χώρας μας υπό της Επανάστασεως της 21^{ης}...». Βασίλειος Γιαννάκης, Επιθεωρητής Δημ. Σχολείων Β' Δράμας, εγκύκλιος 154/54/21-4-1970.

Σημειώνουμε ότι σύμφωνα με το Ν.Δ 651/1970, άρθρο 26 καθιερώνεται για πρώτη φορά η αξιολόγηση των δασκάλων και από τον Δ/ντή του σχολείου. Συγκεκριμένα: «...οι Διευθυνταί των Δημοτικών Σχολείων...συντάσσουν εκθέσεις περί της υπηρεσιακής επιδόσεως του υπ' αυτούς προσωπικού, εξαιρέσει των περιπτώσεων κωλύματος λόγω συγγενείας μέχρι 3^{ου} βαθμού και ομοιοβαθμίας...». Με την εισαγωγή της διπλής αξιολόγησης η Δικτατορία εντατικοποιούσε τον έλεγχο πάνω στους δασκάλους.

Δυστυχώς δεν είναι δυνατόν να υπολογιστεί με ακρίβεια ο αριθμός των δασκάλων που ταλαιπωρήθηκαν από τη δράση των Επιθεωρητών. Για την Δημοτική Εκπαίδευση είναι γνωστές οι 228 απολύσεις που έγιναν μέσα στο 1967, τον πρώτο χρόνο της Δικτατορίας και οι 1.500 αιτήσεις που κατατέθηκαν στο αρμόδιο υπηρεσιακό συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας μετά την πτώση της Χούντας (δεύτερο εξάμηνο του 1975) για τη διαγραφή των «Εκθέσεων Υπηρεσιακής Ικανότητας». Επίσης έχουν καταγραφεί τα ονόματα 28 δασκάλων που εξορίστηκαν και τα ονόματα δύο δασκάλων που φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν. Ακόμη υπάρχουν τα ονόματα τριών σπουδαστών Παιδαγωγικών Ακαδημιών οι οποίοι αποβλήθηκαν από τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν και αποτελούσαν τους προδρόμους του φοιτητικού κινήματος. Δυστυχώς άγνωστος μένει ο αριθμός των δασκάλων που κυνηγήθηκε, βαθμολογήθηκε αρνητικά και μετατέθηκε δυσμενώς καθώς επίσης και ο αριθμός των δασκάλων που με βιασμένη τη συνειδήσή του αναγκάστηκε να καταπιεί τη φωνή και την αξιοπρέπιά του. **15.**

Να τι έγγραφαν οι Υπηρεσιακές Εκθέσεις των Επιθεωρητών (1950-1974):

1. «...μετά τον γάμον του και την απόκτηση τέκνου ενέγνετο συνετώτερος. Δείγματα αριστερισμού δεν έδωσε μέχρι σήμερα. Επί κατοχής είχε σοβαράν ανάμειξιν εις το ΕΑΜ, απολυθείς βάσει του Θ' Ψηφίσματος. Ήδη φαίνεται ότι απεμακρύνθη από τας παλαιάς του αντιλήψεις. Παρά τούτο παρακολουθείται η όλη διαγωγή του από της υπηρεσίας μας, διότι η υπαύθυνος πιστοποίησης των φρονημάτων είναι ζήτημα μακράς και επιμόνου παρακολουθήσεως...» (Οκτώβριος 1954).
2. «...Ο ειρημένος. είναι ανάγκη να παρακολουθηθεί επί μακρότερον χρόνον, ώστε η υπεύθυνος γνώμη να στηρίζεται επί πλειόνων συγκεκριμένων στοιχείων. Παρακολουθούμεν συνεχώς τούτον ιδίως εις τας συναναστροφάς του, διότι έχομεν εξ εμπιστευτικής πηγής την πληροφορίαν ότι αγοράζει τα τρόφιμα της οικογενείας του από αριστερόν παντοπώλην...» (31 Δεκ. 1955)
3. «...Συμπεριφέρεται προσηκόντως επιδεικνύων καλόν ήθος και ελληνοπρεπή ηθικόν χαρακτήρα. Εμφορείται από υγιά κοινωνικά φρονήματα, προσηλωμένος εις τα ιδεώδη της ελληνικής φυλής...» (Ιανουάριος 1955)
4. «...Από της επανόδου του εις την υπηρεσίαν ...ουδέν στοιχείον προέκυψεν εις βάρος της ιδιωτικής ή υπηρεσιακής του ζωής... Διά τα κοινωνικά του φρονήματα, μολονότι δεν έδωσεν ουδεμίαν αφορμήν αντεθνικής εκδηλώσεως και εφέτος δεν δυνάμεθα ακόμη να έχωμεν υπεύθυνον γνώμην, δεν δυνάμεθα να βεβαιώσωμεν υγιά κοινωνικά φρονήματα, επιφυλασσόμεθα διά μακροτέραν παρακολούθησιν του...» (Δεκ. 1955).
5. «...Ορισμένοι εκδηλώσεις και πράξεις του εν λόγω διδασκάλου τον κατατάσσουν εις την χορείαν των μη απολύτως νομιμοφρόνων διδασκάλων...» (17 Νοεμβρίου 1967).
6. «...Ο διδάσκαλος ούτως εκδηλωθείς κατά το παρελθόν ως κεντρώος, φαίνεται ότι μετά την επελθούσαν ριζικήν αλλαγήν εκ της Επαναστάσεως της 21^{ης} Απριλίου 1967 να επανήλθε πιστεύων εις τα εθνικά ιδεώδη...» (1 Απριλίου 1968).
7. «...Ο διδάσκαλος ούτος συναναστραφείς κατά το παρελθόν με αριστερά στοιχεία της έδρας του σχολείου του φαίνεται ότι δεν εμφορείται υπό υγιών εθνικών αρχών...» (21 Ιουνίου 1968).

ΠΗΓΗ: Ανδρέου Απ.- Παπακωνσταντίνου Γιώργος, Οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος; Θεωρητική προσέγγιση-ιστορική επισκόπηση, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1990, σελ. 106-107..

15. Για την εκπαιδευτική πολιτική της δικτατορίας και τη δράση των Επιθεωρητών την εποχή της Δικτατορίας:
- Καραφύλλης, Θανάσης, «Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών α/βαθμιας εκπαίδευσης στην περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974), σύμφωνα με τις Έκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας εκπαιδευτικών λειτουργών δημοτικής εκπαίδευσης», περιοδικό Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τεύχος 60-61.
 - Τουλούπης, Φάνης, «Για τη Δημοκρατία στη Δημοτική Εκπαίδευση», Αθήνα, 1985, σελ. 47-60.
 - Κάτσικας Χ.-Θεριανός Κ, κ.α., Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σελ. 84-89.
 - Ανδρέου Αποστόλης, Η εκπαιδευτική πολιτική 1967-1974, *Περ. Θέσεις, Τεύχος 66, περίοδος: Ιανουάριος - Μάρτιος 1999.*
 - Σάμιος Παναγιώτης, Η δράση των Επιθεωρητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης την περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974, *περ. Ρωγμές εν τάξει, τ. 15^ο-16^ο.*

Δ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ: 1974-1982

Μετά την πτώση της Χούντας κανένας από τη Διοίκηση της Εκπαίδευσης δεν τιμωρήθηκε για ό,τι έπραξε τα χρόνια της Δικτατορίας. Μάλιστα, όταν το συνδικαλιστικό κίνημα και οι Σύλλογοι των δασκάλων αρχίζουν να θέτουν το ζήτημα της κάθαρσης του Κλάδου από τους συνεργάτες της Χούντας, με ένα υπόμνημα που δημοσιεύεται στο «Διδασκαλικό Βήμα» η Ένωση Επιθεωρητών Δημοτικής Εκπαίδευσης Ελλάδος (Ε.Ε.Δ.Ε.Ε) θα υποστηρίξει και θα δικαιολογήσει τη δράση των επιθεωρητών ως εξής: «Από μακρού χρόνου και υπό ανευθύνων προσώπων και δημοσιογραφικών οργάνων, επεχειρήθει και συνεχίζεται ατυχώς, μία ανίερη εκστρατεία αποσκοπούσα εις την διαβολήν προσώπων-στελεχών της εκπαιδύσεως- και την σπείλωσιν και διασυρμόν ολοκλήρου του Κλάδου των Επιθεωρητών, χαρακτηριζομένων συλλήβδην ως 'χουντικών'.....Οι χαρακτηριζόμενοι ως 'χουντικοί' Επιθεωρηταί υπηρέτησαν και υπηρετούν μετά πάθους την Παιδείαν και διαπαιδαγώγησαν Ελληνοπρεπώς χιλιάδες νέων, εγένοντο δε Επιθεωρηταί, ουχί εξ ευνοίας ή εις ανταπόδοσιν της οιασδήποτε υπηρεσίας εις το καθεστώς της επταετίας, αλλά κατόπιν νομίμου και αυστηρού διαγωνισμού....Όσον αφορά ..δια την έκδοσιν ...εγκυκλίων αναφερόμενων εις το καθεστώς της επταετίας είναι τοις πάσι γνωστόν, ότι εξεπορεύοντο άνωθεν....(Οι Επιθεωρηταί) ουδεμίας προνομιακής μεταχειρήσεως έτυχον αλλ' αντιθέτως επωμίσθησαν το τεράστιον βάρος της προστασίας του υπερηφάνου Κλάδου των δημοδιδασκάλων εξ ου προέρχονται και προήσπισαν μετά σθένους και παρρησίας το δίκαιον των διδασκάλων και δη εις τόσον δύσκολους στιγμάς...». 1.

Με την ψήφιση του Ν.309/1976 (Φ.Ε.Κ. 100/30-04-1976) με το άρθρο 73 δημιουργήθηκε Ειδικό Συμβούλιο Κρίσεως για να εξετάσει αν υπήρχε κώλυμα στην προαγωγή των Επιθεωρητών. Το Ειδικό Συμβούλιο Κρίσεως στο οποίο όπως κατάγγειλε το Δ.Σ της Δ.Ο.Ε. συμμετείχαν αρεοπαγίτης ο οποίος ήταν γνωστός στους νομικούς κύκλους ως Πρόεδρος Στρατοδικείου της χούντας και σύμβουλος του ΚΕΜΕ που δημοσίευε επιφυλλίδες στο δημοσιογραφικό όργανα της Χούντας «Ελεύθερο Κόσμο» χωρίς να εκθέσει στοιχεία και αποδείξεις αποφάσισε:

«..κανένας Επιθεωρητής του δικτατορικού Ν.651/1970 και των προηγούμενων δεν ανέπτυξε ηθελημένη δραστηριότητα για να στηρίξει το τυρρανικό καθεστώς και αφού τίνες προσεκόμισαν και τις διαταγές των προϊσταμένων τους εκείνης της περιόδου για κανέναν δεν υπάρχει κώλυμα προαγωγής σε θέση εποπτικού προσωπικού του Ν.309/1976». 2. Το Δ.Σ της ΔΟΕ , με αφορμή την απόφαση αυτή, ήρθε σε σύγκρουση με τον Υφυπουργό Παιδείας της Κυβέρνησης (Ν.Δ) Βασίλη Κοντογιαννόπουλο και διώχθηκαν όλοι πειθαρχικά.

Η Κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας (Ν.Δ) με τον ν. 309/1976 διαίρεσε τη χώρα σε δεκαπέντε ανώτερες εκπαιδευτικές περιφέρειες δημοτικής εκπαίδευσης με προϊστάμενο τον Επόπτη. Οι Επόπτες ήταν διοικητικοί και πειθαρχικοί προϊστάμενοι του διδακτικού και εποπτικού προσωπικού της περιφέρειάς τους. Δημιουργήθηκαν 240 Εκπαιδευτικές Περιφέρειες των οποίων προϊστάνται Επιθεωρητές. Οι 54 από αυτούς είναι Επιθεωρητές Α' (εδρεύουν στις πρωτεύουσες Νομών) και οι υπόλοιποι 186 είναι Επιθεωρητές Β'. Δημιουργούνται επίσης 20 θέσεις Επιθεωρητών Προσχολικής Αγωγής (υπάγονται σε επιθεωρητές Α') και 2 θέσεις Επιθεωρητών Ειδικών Σχολείων.3. Οι τομείς αξιολόγησης που προέβλεπε ο 309/1976, άρθρο 60 ήταν: α) Επιστημονικών (σπουδές, πτυχία, συγγραφικό έργο κλπ) β) Διδακτικών (διδακτική ικανότητα, παιδαγωγική κατάρτιση), γ) Διοικητικών (διοικητική δεξιότητα) δ) Ευσυνειδησία (υπηρεσιακή ευσυνειδησία, ηθικά αμοιβαί) ε) Δράσεις-συμπεριφορά εντός και εκτός υπηρεσίας (ήθος, χαρακτήρας, κοινωνική παράστασις κλπ).

Σε αυτούς τους τομείς η βαθμολογία ήταν η ακόλουθη:

α) Εξάιρετος 10 και 9, β) Λίαν Καλός 8 και 7, γ) Καλός 6 και 5, Μέτριος 4 και 3, ε) Ακατάλληλος 2 και 1.

1. «Διδασκαλικό Βήμα», τχ.775, 1975, σελ. 11.

2. «Διδασκαλικό Βήμα», τχ. 856,1979, σελ.1.

3. Ζαμπέτα Εύη, Η εκπαιδευτική πολιτική στην πρωτοβάθμια Εκπαίδευση 1974-1989, εκδ. Θεμέλιο, σελ. 238.

Ο Διευθυντής του σχολείου (όπως και με το Ν.Δ 651/1970 της χούντας) συμμετέχει στην αξιολόγηση και συντάσσει δική του έκθεση, για κάθε δάσκαλο/α του σχολείου του ξεχωριστά, για τους τομείς: α) Ευσυνειδησία, β) Διοικητικών, γ) Δράσις και Συμπεριφορά. Ο Επιθεωρητής ήταν υποχρεωμένος να λάβει υπόψη του την Έκθεση του Δ/ντή του Σχολείου και σε περίπτωση διαφωνίας έπρεπε να αιτιολογήσει τη βαθμολογία του. Η Έκθεση του Δ/ντη και η Έκθεση του Επιθεωρητή υποβάλλονταν κάθε χρόνο μέχρι το τέλος Αυγούστου. Παράλειψη υποβολής Έκθεσης ή καθυστέρησή της θεωρούνταν πειθαρχικό αδίκημα. Οι Εκθέσεις έμπαιναν στον ατομικό υπηρεσιακό φάκελο του εκπαιδευτικού και με βάση αυτές γίνονταν οι βαθμολογικές και μισθολογικές προαγωγές. 4.

Κατά τη μεταπολίτευση, με τους νόμους 309/76 και 576/77, η Κυβέρνηση της Ν.Δ προσπάθησε να προσαρμόσει το εκπαιδευτικό σύστημα στις ανάγκες της οικονομίας (είσοδος στην Ε.Ο.Κ.), να εκσυγχρονίσει και να λύσει χρόνια εκπαιδευτικά προβλήματα με τεχνοκρατική αντίληψη και βάση τη φιλοευρωπαϊκή, φιλελεύθερη ιδεολογία.

Τέλη της δεκαετίας του 1970 το πολιτικό σκηνικό μετακινείται προς τα αριστερά. Την τριετία 1975-1978 η Ελλάδα γνώρισε ένα πρωτόγνωρο μαζικό απεργιακό κίνημα με κορυφαίο το κίνημα των βιομηχανικών εργατών. Καταλήψεις εργοστασίων, πολυήμερες απεργίες, μαζικές συνελύσεις βάσεις με άμεση δημοκρατία, δυνάμωμα των σωματείων κλπ. Το κίνημα αυτό ριζοσπαστικοποιεί μεγάλα τμήματα των εργαζόμενων και συμπαρασύρει και τους εκπαιδευτικούς. Η ΔΟΕ και η ΟΛΜΕ την περίοδο 1976-1981 κηρύσσουν και πραγματοποιούν δυναμικές, πολυήμερες απεργίες, συχνά με τη μορφή διαρκείας. 5. Το διάστημα αυτό οι Γενικές Συνελεύσεις των εκπαιδευτικών στις οποίες κατέληγαν τα ψηφίσματα των περιφερειακών Συλλόγων, συμπύκνωναν τις θέσεις των Κλάδων στο αίτημα για εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης, συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη λήψη αποφάσεων για θέματα εκπαιδευτικά και ζητούσαν «την κατάργηση του θεσμού του Επιθεωρητή και την καθιέρωση του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου με αποκλειστικό έργο να γίνει βοηθός και σύμβουλος του δασκάλου στο παιδαγωγικό έργο».

Το ΠΑΣΟΚ ως αξιωματική αντιπολίτευση υιοθετούσε τα αιτήματα των εργαζομένων και των εκπαιδευτικών. Μετά τις εκλογές του 1981, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, ικανοποίησε τις θέσεις των εκπαιδευτικών προχωρώντας στην κατάργηση του θεσμού του Επιθεωρητή και την καθιέρωση του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου με το νόμο 1304/1982 (06-12-1982, Φ.Ε.Κ. 144/07-12-1982). Οι Επιθεωρητές του Ν. 309/1976 μπορούσαν να υποβάλλουν αίτηση να κριθούν για Σχολικοί Σύμβουλοι ή αν δεν επιθυμούσαν να κριθούν ή δεν επιλέγονταν τους δινόταν η δυνατότητα να αναλάβουν καθήκοντα Διευθυντών Σχολείων και να διατηρήσουν τον Βαθμό και τον μισθό τους.

Η ΔΟΕ απ' το 1974 μέχρι το 1982 δεν μπόρεσε να βάλει το ζήτημα της αξιολόγησης και του ελέγχου στις πραγματικές του διαστάσεις και να αρθρώσει πειστική εναλλακτική πρόταση. Σωστά δόθηκε μέσα στο κλίμα της εποχής η μάχη της κάθαρσης του Κλάδου από τους συνεργάτες των τυράννων. Όμως το πρόβλημα του ελέγχου, της χειραγώγησης και της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δεν είναι απλώς πρόβλημα σχέσεων μεταξύ εκπαιδευτικών και Διοίκησης ούτε θέμα προσώπων που στελεχώνουν κάθε φορά τη Διοίκηση. Η κατάργηση του επιθεωρητισμού έπρεπε να συνδεθεί με ευρύτερες κοινωνικές διεκδικήσεις και μεγαλύτερες δημοκρατικές αλλαγές στο εσωτερικό του σχολείου. Η αντικατάσταση του Επιθεωρητή από το Σχολικό Σύμβουλο που «συμβουλεύει» αλλά δεν «αξιολογεί» μπορεί να εκτόνωσε την οργή, την αγανάκτηση και την πίεση των εκπαιδευτικών, δεν άλλαξε όμως τη λογική του επιθεωρητισμού και του ελέγχου.

4. Κάτσικας Χ.-Θεριανός Κ, κ.α., Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σελ. 90-91.

5. Ενδεικτικά: Α) ΔΟΕ: 26 Μαρτίου-1 Απριλίου 1976 (7ήμερη), 10 έως 16 Μαΐου 1979 (7ήμερη), 1 έως 13 Δεκεμβρίου 1980 (12ήμερη) Β) ΟΛΜΕ: 2 Μαρτίου-1 Απριλίου 1977, 10 έως 16 Μαΐου 1979, 3 Δεκεμβρίου 1980 έως 18 Ιανουαρίου 1981.

Η κατάργηση των Επιθεωρητών δεν μείωσε τις δυνατότητες του Υπουργείου Παιδείας να εποπτεύει, να ελέγχει, να αξιολογεί και να διοικεί τα σχολεία. Όπως επισημαίνει ο Χρ. Ρέππας, στο βαθμό που η πρόταση για κατάργηση του επιθεωρητή δεν συνοδεύτηκε από προτάσεις για συνολικότερες αλλαγές στη θέση και το ρόλο των εκπαιδευτικών στην κατεύθυνση της παιδαγωγικής ελευθερίας και αυτονομίας η πρόταση κατέληγε σ' έναν απλό εξωραϊσμό του θεσμού αξιολόγησης και διοίκησης, απαλείφοντας μόνο τις πιο αυταρχικές πλευρές του. Η αντίθεση προς το θεσμό του επιθεωρητή και η πρόταση για κατάργησή του δεν σήμαινε από την πλευρά της διοίκησης της Δ.Ο.Ε (από το 1976 την ηγεσία είχε η ΠΑΣΚ) και αντίθεση προς τον κοινωνικό και πολιτικό ρόλο της αξιολόγησης, όπως ιστορικά διαμορφώθηκε στο νεοελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και ειδικά στο μετεμφυλιακό κράτος και πολύ περισσότερο αντίθεση στον κοινωνικό ρόλο της αξιολόγησης στην αστική εκπαίδευση. Επιδιώχθηκε απλά ένας εκδημοκρατισμός ο οποίος σε καμιά περίπτωση δεν ξεπερνούσε το κοινωνικό όριο του αστικού εκσυγχρονισμού.

Οι βασικές οριζουσες του συστήματος διοίκησης και ελέγχου παρέμειναν ανέπαφες και συμπληρώθηκαν στην περίοδο που ακολούθησε από μια σειρά μηχανισμούς τεχνοκρατικού τύπου. Στο πλαίσιο αυτό η πρόταση για κατάργηση των επιθεωρητών λειτούργησε ως προσπάθεια να δοθεί μια συναινετική διάσταση στη λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών και να αμβλυνθεί απλά ο αυταρχικός τους χαρακτήρας, χωρίς όμως να αλλάξει ο ρόλος τους. Το αποτέλεσμα αυτού του δομικού, θεσμικού πλαισίου είναι ο περιορισμός των εκπαιδευτικών στη συμμετοχή της εκπαιδευτικής διαδικασίας λήψης των αποφάσεων. 6.

Μετά το 1982, η αξιολόγηση και η επαναφορά του επιθεωρητισμού με ποικίλες μορφές και εκδοχές, συζητιέται και ψηφίζεται από όλες τις Κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ οι οποίες εναλλάσσονται στην εξουσία. Δεν μπορεί όμως να εφαρμοστεί εξαιτίας των αντιδράσεων που προκαλεί στους εκπαιδευτικούς που επιμένουν να θυμούνται και να αγωνίζονται αλλά και από πολιτικές συγκυρίες.

6. Ενδιαφέροντα άρθρα με κριτική δεξ:

- Ρέππας Χρ., *Συνδικαλιστικό κίνημα και εκπαιδευτική πολιτική: η περίοδος 1974-1981*, περ. Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τευχ 98.

- Σκαρτσίλας Παν.- Μουσταίρας Παν. 'Έλεγχος - Εποπτεία στο παράδειγμα της ελληνικής Α/θμιας εκπαίδευσης: Από τον Επιθεωρητή στο Σχολικό Σύμβουλο. Ιστορική - Συγχρονική θεώρηση», εργασία στο διαδίκτυο:

www.elemedu.upatras.gr/eriane/synedria/synedrio2/.../skratsilas.htm

Επίλογος

«Όταν ακούς "τάξη" ανθρωπινό κρέας μυρίζει...». Οδ. Ελύτης

Το σχολείο ως ιδεολογικός μηχανισμός του Κράτους, με την εγχάραξη της κυρίαρχης ιδεολογίας σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, συμβάλλει στη διευρυμένη αναπαραγωγή των κυρίαρχων καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας και υποταγής. Για να υλοποιήσει αυτό το ρόλο πρέπει να επιβληθούν στο εσωτερικό του αυταρχικές μορφές διοίκησης, ελέγχου και εποπτείας. Με άλλα λόγια το αστικό Κράτος και η εκάστοτε κυρίαρχη εξουσία προσπαθούσε να επιβάλλει διάφορες μορφές, όργανα διοίκησης ώστε να ελέγχει απόλυτα το σχολικό μηχανισμό, να διαμορφώνει τις συνειδήσεις εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών και να αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία. Κεντρικό ρόλο στη λειτουργία αυτή το Κράτος ανέθετε στο θεσμό του Επιθεωρητή. Με το θεσμό αυτό η εξουσία ήθελε:

- Να νομιμοποιήσει την επίσημη, κρατική εκπαιδευτική της πολιτική και να υποδείξει στους δασκάλους ότι η δική της παιδαγωγική ιδεολογία ήταν η μόνη χρήσιμη, αναγκαία και ορθή.

- Να ελέγξει κατά πόσο η επίσημη, κρατική εκπαιδευτική - παιδαγωγική πολιτική υιοθετούνταν και εφαρμόζονταν από τους εκπαιδευτικούς στα σχολεία. Ανάλογα με το ποσοστό συμμόρφωσης οι εκπαιδευτικοί βαθμολογούνταν. Οι υπάκουοι και πειθαρχικοί επιβραβεύονταν με ένα πλέγμα αμοιβών (προαγωγή, μετάθεση κλπ). Αντίθετα οι ποικιλότροπες αποκλίσεις από την επίσημη κρατική παιδαγωγική νόρμα, η υιοθέτηση διαφορετικών παιδαγωγικών αντιλήψεων και πολύ περισσότερο η απόπειρα εφαρμογή τους στο σχολείο, είχε ως συνέπεια τις διώξεις, τις τιμωρίες, τη διαπόμπευση και τελικά την απόλυση.

Για τους παραπάνω λόγους οι Επιθεωρητές είχαν ως πρωταρχικό και μοναδικό στόχο το δάσκαλο ως άτομο. Οι κρίσεις τους αναφέρονταν αποκλειστικά στο δάσκαλο τον οποίο θεωρούσαν αποκλειστικά υπεύθυνο για την ποιότητα της διδασκαλίας. Οι χαμηλές δαπάνες, τα πανάθλια κτίρια, οι πολυπληθείς τάξεις, οι μισθοί πείνας, η ανυπαρξία υλικοτεχνικής υποδομής (βιβλιοθήκες, εργαστήρια, εποπτικά μέσα κλπ), η απουσία συστηματικής επιμόρφωσης, τα δίδακτρα, οι εξετάσεις, τα πανάκριβα βιβλία κλπ δεν υπήρχαν στις υπηρεσιακές εκθέσεις των Επιθεωρητών.

Για υλοποιήσουν το ρόλο τους και να επιβληθούν στους εκπαιδευτικούς οι Επιθεωρητές έπρεπε να διαθέτουν αυξημένο κύρος και εξουσία. Επικαλούνταν τις επίσημες παιδαγωγικές αρχές για να αιτιολογήσουν τις κρίσεις τους και σταθερά, με κρατικές νομοθετικές ρυθμίσεις, στο πρόσωπό τους συγκεντρώθηκαν καθοδηγητικά, εποπτικά, διοικητικά και παιδαγωγικά καθήκοντα. Οι επιθεωρητές εμφανίζονταν ως μοναδικές αυθεντίες. Έστελναν οδηγίες με μορφή εγκυκλίων ή διαταγών για όλα τα ζητήματα του σχολείου (παιδαγωγικά ή διδακτικά ζητήματα, σχέσεις με τοπική κοινωνία κλπ), επισκέπτονταν τα σχολεία, επιθεωρούσαν τους δασκάλους, συνέτασσαν τις Υπηρεσιακές Εκθέσεις για κάθε δάσκαλο ξεχωριστά, βαθμολογούσαν και διατηρούσαν τους ατομικούς φακέλους των εκπαιδευτικών. Οι Υπηρεσιακές Εκθέσεις των Επιθεωρητών καθόριζαν σε μεγάλο βαθμό την υπηρεσιακή εξέλιξη και σταδιοδρομία των δασκάλων (προαγωγές, μεταθέσεις, ποινές, απόλυση κλπ).

Οι Εκθέσεις Αξιολόγησης των Επιθεωρητών αποτελούν μοναδικές μαρτυρίες για τον τρόπο λειτουργίας του θεσμού και δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν έχουν ερευνηθεί αρκετά. Ο όγκος του υλικού είναι τεράστιος διότι καλύπτει περίπου 150 χρόνια και επίσης υπάρχουν δυσκολίες πρόσβασης λόγω της πολυδιάσπασης των ντοκουμέντων σε διάφορες υπηρεσίες και αρχεία. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει επιστημονική, συστηματική μελέτη, καταγραφή και επεξεργασία των Εκθέσεων Αξιολόγησης των Επιθεωρητών σε διαφορετικές περιοχές και χρονικές περιόδους.

Τα μέχρι τώρα στοιχεία που διαθέτουμε από αυτές τις μελέτες συγκλίνουν κατά τη γνώμη μας στις εξής διαπιστώσεις 1.:

1. Η Επιθεώρηση ΠΑΝΤΑ χρησιμοποιούσε παιδαγωγικό λόγο και εμφανιζόταν ως μηχανισμός βελτίωσης του δασκάλου, της διδασκαλίας και του σχολείου. ΠΟΤΕ όμως δεν χρησιμοποιήθηκε για αυτό το λόγο. Στις περισσότερες περιόδους ήταν ένας μηχανισμός ελέγχου και αστυνόμευσης της δράσης των δασκάλων μέσα κι έξω από το σχολείο.
2. Η Επιθεώρηση ως διαδικασία ήταν η τελετουργία και η ιεροτελεστία του φόβου και της συμβολικής βίας. Δεν μπορούσε να καταγράψει τις πραγματικές συνθήκες διδασκαλίας και τη σχολική πραγματικότητα. Το μάθημα θεατρικό, με συγκεκριμένες οδηγίες - συνταγές, σκηνοθετημένο με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπληρώνονται οι επιθυμίες του Επιθεωρητή και να συντάσσονται οι Εκθέσεις.
3. Η μετατροπή των ποιοτικών στοιχείων του μαθήματος τα οποία επηρεάζονται και συνδέονται με πλήθος άλλων παραγόντων, σε ποσοτική βαθμολογία ήταν εντελώς αυθαίρετη και είχε τραγικές συνέπειες για την εκπαίδευση.
4. Ο παιδαγωγικός λόγος που εμφανίζεται στις Εκθέσεις Αξιολόγησης για να δικαιολογήσει τη βαθμολογία ήταν βαθιά συντηρητικός, γεμάτος ασάφειες, συγχύσεις και ήταν προσκολλημένος σε ξεπερασμένες παιδαγωγικές αντιλήψεις.
5. Σύγχυση υπήρχε ως προς τους στόχους και τους τομείς που αξιολογούνταν π.χ ως Διοικητική Δεξιότητα βαθμολογείται από τους Επιθεωρητές η ικανότητα του δασκάλου να διοικεί την τάξη και τους μαθητές!!
6. Τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά και η διδακτική ικανότητα ανακατεύονταν με πληροφορίες και στοιχεία από την ιδιωτική, προσωπική ζωή των εκπαιδευτικών π.χ τακτικός εκκλησιασμός, διαζύγιο, σχέσεις με τοπική κοινωνία κλπ. Ο Επιθεωρητής φρόντιζε να συγκεντρώνει «έγκυρες» πληροφορίες μέσα κι έξω από το σχολείο για κάθε δάσκαλο ξεχωριστά.
7. Η Επιθεώρηση δεν άφηνε περιθώρια για συλλογική εργασία και λειτουργία του Συλλόγου Διδασκόντων του σχολείου. Εκεί που έπρεπε να υπάρχει η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η αλληλοβοήθεια, το ομαδικό πνεύμα και η δημοκρατία καλλιεργούνταν ο χαφιεδισμός, η καχυποψία και ο ανταγωνισμός.

Από το 1982 που καταργήθηκε ο θεσμός του Επιθεωρητή το ζήτημα της αξιολόγησης επανέρχεται τακτικά στην επικαιρότητα με ποικίλες μορφές, σχέδια και νόμους. Από τη σχετική συζήτηση προκύπτει πως η αξιολόγηση εξακολουθεί να είναι κεντρικός μηχανισμός για την καπιταλιστική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης. Η ηγεμονία του άγριου νεοφιλελευθερισμού στην Ε.Ε, η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομική κρίση που θέλει να αποδομήσει κάθε κοινωνική κατάκτηση και δικαίωμα χρειάζονται ένα φτηνό σχολείο προσαρμοσμένο στις ανάγκες της αγοράς, ικανό να παράγει φτηνό, μισοκαταρτισμένο εργατικό δυναμικό.

1. Ενδεικτικά αναφέρω τις εργασίες:

- Μήλα Δήμητρα, Η Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσα από τις εκθέσεις των Επιθεωρητών την περίοδο 1947-1974. Η περίπτωση των Α & Β Περιφερειών του Νομού Αχαΐας, διαδίκτυο: nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/1027/3/Nimertis_Mila.pdf
- Παπαδανιήλ Μαρία, Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών μέσα από τις υπηρεσιακές εκθέσεις των Επιθεωρητών τη χρονική περίοδο 1965-1970. Περίπτωση Νομού Σερρών, διαδίκτυο: www.syllogosperiklis.gr/ep_bima/epistimoniko_bima_15/09.pdf
- Ρεκαλίδου Γ.- Πεντέρη Ε., Η αξιολόγηση των νηπιαγωγών: «Το ήθος είναι καλή, συνετή, ηθική και σοβαρά...». Ερμηνεία έργων και λόγων του παρελθόντος μέσα από σύγχρονες θεωρήσεις και διαμόρφωση προτάσεων για τη σημερινή πραγματικότητα (1938-1981), διαδίκτυο: www.ipem-doe.gr/ep_bima/epistimoniko_bima_12/15E36.pdf

Η υποταγή της εκπαίδευσης στις δυνάμεις της αγοράς διαμορφώνει έναν νέο τύπο σχολείου το οποίο λειτουργεί ως ανταγωνιστική επιχείρηση. Σε αυτό το «νέο σχολείο» οι επιδόσεις και η απόδοση μαθητών - δασκάλων εξετάζονται, πιστοποιούνται, βαθμολογούνται γιατί χρησιμοποιούνται ως δείκτες αποδοτικότητας και ανταγωνιστικότητας. Για την εύρυθμη λειτουργία του «νέου σχολείου» χρειάζεται να διαμορφωθεί ένα νέο, εκσυγχρονισμένο, όργανο τεχνογραφειοκρατικού ελέγχου του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σήμερα η γραφική φιγούρα του Επιθεωρητή που έγραφε εκθέσεις για το ήθος των εκπαιδευτικών, τις πολιτικές τους ιδέες και την ιδιωτική τους ζωή επιχειρείται να αντικατασταθεί από τον «επιστήμονα αξιολογητή» ο οποίος θα χρησιμοποιεί πολύπλοκα μοντέλα αξιολόγησης, με εκατοντάδες διαφορετικούς δείκτες, ηλεκτρονικές φόρμες και ερωτηματολόγια. Ο επιθεωρητισμός για να νομιμοποιηθεί στη συνείδηση των δασκάλων έχει εκσυγχρονίσει και το εννοιολογικό του οπλοστάσιο: «αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και του εκπαιδευτικού», «διαφορική επίδοση», «αξιολόγηση της σχολικής μονάδας», «δείκτες ποιότητας» κ.α.

Με κοστούμει, γραβάτα, φορητό υπολογιστή, προβολέα και ελκυστικές διαφάνειες οι διάφοροι πλασιέ της αξιολόγησης περιφέρουν στα εκπαιδευτικά σεμινάρια αντιδραστικές θεωρίες, αντιγραφές από τις ακραίες νεοφιλελεύθερες αγγλοσαξωνικές και αμερικάνικες σχολές, πασπαλισμένες με μπόλικο παιδαγωγισμό. Σαν τα μανιτάρια ξεφυτρώνουν, με την ανοχή της ΔΟΕ, οι διάφορες «Επιστημονικές» Ενώσεις των συντεχνιών οι οποίες με τις αυστηρά «ουδέτερες και επιστημονικές τους θέσεις» στρώνουν το δρόμο στην Κυβέρνηση για τον αφανισμό της δημόσιας εκπαίδευσης.

Όπως όμως και να μεταχειριστούν τις λέξεις δεν μπορούν να κρύψουν την αλήθεια: η αξιολόγηση στην εκπαίδευση ήταν, είναι και θα είναι μηχανισμός μέσω του οποίου η άρχουσα τάξη προσπαθεί να παγιώσει την ιδεολογία της, ελέγχοντας πλήρως τη γνώση, τους δασκάλους και τους μαθητές. Ό,τι και να κάνουν δεν μπορούν να κρύψουν την αλήθεια. Η εκπαίδευση βρίσκεται στο στόχαστρο τους.

- Το νέο Μισθολόγιο (ν. 4024/2011) δεν έφερε μόνο τη φτώχεια και την εξαθλίωση στους εκπαιδευτικούς (μισθός πρωτοδιόριστου 560 €) αλλά και τη σύνδεση της βαθμολογικής τους κατάταξης με την αξιολόγηση. Με απλά λόγια η αξιολόγηση χρησιμοποιείται ως μέσο βαθμολογικής και μισθολογικής καθήλωσης των εκπαιδευτικών (μόνο ένα μικρό ποσοστό -μέχρι το 30% -θα φτάνει στο βαθμό Α).

- Το νέο Πειθαρχικό Δίκαιο (ν. 4057/2012 πειθαρχικό δίκαιο και 4093/2012 για την αργία και τη διαθεσιμότητα των δημόσιων υπαλλήλων) καταργεί το τεκμήριο της αθωότητας και οδηγεί στη διαθεσιμότητα, την αργία και την απόλυση με την κατηγορία του επίορκου χιλιάδες υπαλλήλους και εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί παραδίδονται στις διαθέσεις οποιουδήποτε καθώς κάθε υπόθεση που φτάνει στο Πειθαρχικό Συμβούλιο οδηγεί αυτόματα σε διαθεσιμότητα και αργία.

- Οι καλοκαιρινές εξελίξεις με τις οριζόντιες, μαζικές, διαθεσιμότητες (δρομολογημένες απολύσεις) χιλιάδων καθηγητών (54 ειδικότητες των ΕΠΑΛ καταργήθηκαν και απολύθηκαν όλοι οι σχολικοί φύλακες) δείχνουν τις προθέσεις τους.

Η καπιταλιστική κρίση είναι η χρυσή ευκαιρία για την άρχουσα τάξη να απαλλαγεί από τα τελευταία ψήγματα του κοινωνικού κράτους, να τσακίσει το εργατικό κίνημα και τους εκπαιδευτικούς, να διαλύσει κάθε εργασιακό δικαίωμα και κάθε δημόσια υπηρεσία. Μπροστά στον 21^ο αιώνα είναι στο χέρι των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των γονιών, να θάψουν τον «άταφο νεκρό» του επιθεωρητισμού, να ονειρευτούν, να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν ένα διαφορετικό σχολείο, ένα σχολείο της κοινωνικής απελευθέρωσης που θα μορφώνει ολόπλευρα τα παιδιά, θα καλλιεργεί τη συνεργασία, την αλληλεγγύη, την ομαδικότητα, θα στηρίζεται στην παιδαγωγική ελευθερία και τη δημοκρατία και θα είναι απαλλαγμένο από αξιολογήσεις, αποκλεισμούς και εξετάσεις- ταξικά φίλτρα. Ένα σχολείο στηριγμένο στις πολύτιμες αγωνιστικές παραδόσεις του εκπαιδευτικού κινήματος, ένα σχολείο στην υπηρεσία του λαού μας για την ανασύνταξη, την αναγέννηση και την προκοπή.

A. ΑΡΧΕΙΑ:

- Αρχείο της ΔΟΕ: α) Διδασκαλικό Βήμα 1924-1982) β) Επιστημονικών Βήμα του Δασκάλου
- Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
- Βιβλιοθήκη της Βουλής (Αρχείο Εφημερίδων).

B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:

- Αθανασιάδης Χάρης, *Εκπαιδευτικοί και εξουσία: η αντιπαράθεση για τη διοίκηση της εκπαίδευσης (1930)*, περ. Παιδεία και κοινωνία, τ. 6.
- Ανδρέου Απ.- Παπακωνσταντίνου Γιώργος, *Οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος; θεωρητική προσέγγιση-ιστορική επισκόπηση*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1990.
- Ανδρέου Αποστόλης, *Η εκπαιδευτική πολιτική 1967-1974, Περ. Θέσεις, Τεύχος 66, περίοδος: Ιανουάριος - Μάρτιος 1999.*
- Αρχιμανδρίτης Ι., *Τι παρατηρεί, τι ελέγχει, τι αξιολογεί ο Επιθεωρητής κατά την επιθεώρησιν*, εκδ. Τούλας-Μαυράκος, Πάτραι, 1957.
- Βύρος Φανούρης, «Από την ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης: ένα κεφάλαιο μεγαλείου και οδύνης. Διώξεις εκπαιδευτικών για πολιτικούς λόγους 1931-1974», ανάπτυπο από το περιοδικό «Εκπαιδευτικά», τεύχος 14, Αθήνα, 1989.
- Γκότοβος Αθ., *Ο χρυσοῦς αἰὼν τῆς παιδαγωγικῆς ἰδεολογίας καὶ ἡ ἐμφάνιση τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης: ξένες ἐπιδράσεις στὴν ἐλληνικὴ παιδαγωγικὴ θεωρία καὶ ἐρευνα*, στο Γκότοβος, Μαυρογιώργος, Παπακωνσταντίνου, «Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη», εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1992.
- Γρόλιος, Γ. & Τζήκας, Χ. , *Ηγεμονία, Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πολιτική. Το Επιστημονικό Βήμα του Διδασκάλου (1953-1967)*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002.
- Γρόλιος Γ.- Λιάμπας Τ.- Τζήκας Χ., *Ορισμένα ζητήματα σχετικά με την ιστορία της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού στο Κάτσικας Χ.-Καββαδίας Γ. (επιμ.) Αξιολόγηση στην εκπαίδευση: Ποιος, ποιον και γιατί*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2002.
- Δελμούζος Αλ., *Το Κρυφό Σκολεῖο 1908-1911*, έκδ. Γαλλικού Ινστιτούτου, Αθήνα, 1950.
- Δημαράς Αλέξης, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τομ. 1^{ος} - 2^{ος}, εκδ. ΕΡΜΗΣ, Αθήνα, 1973.
- Ευαγγελόπουλος Σπ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, τόμοι Α΄ και Β΄, εκδ. Δανιά, Αθήνα, 1987.
- Ζαμπέτα Εύη, *Η εκπαιδευτική πολιτική στην πρωτοβάθμια Εκπαίδευση 1974-1989*, εκδ. Θεμέλιο, 1994.
- «*Η Δίκη των Τόνων*», εκδ. ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1942
- Ιμβριώτη Ρόζα, *Η λαϊκή παιδεία*, περ. Ελευθερα γράμματα, τ. 22, 5-10-1945.
- Ιμβριώτη Ρόζα, «*Η αναγέννηση της παιδείας επιτακτική εθνική ανάγκη*», στο: Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση (συζητήσεις-κρίσεις-απόψεις 1956-1965), εκδ. Προοδευτική παιδεία, Αθήνα, 1966.
- Ιορδανίδης Γ.,(2004) *Ο θεσμός του Επιθεωρητή στην ελληνική εκπαίδευση: Ιστορική επισκόπηση της πορείας του θεσμού*, διαδίκτυο: <http://www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praktika%2011/iordanidis.htm>
- Καγκαλίδου Ζαφειρούλα, «*Εκπαίδευση και πολιτική: η περίπτωση του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου*», εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1999.
- Καλαντζής Κων/ος, «*Η Παιδεία εν Ελλάδι (1935-1951)*», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002.
- Καραφύλλης,Θανάσης, «*Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών α/βαθμιας εκπαίδευσης στην περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974)*, σύμφωνα με τις Έκθέσεις υπηρεσιακής ικανότητας εκπαιδευτικών λειτουργών δημοτικής εκπαίδευσης'», περιοδικό Αντιπετράδια της Εκπαίδευσης, τεύχος 60-61.
- Κατσαντώνης Γιάννης, *Η Αριστερή Παράταξη των Δασκάλων στο Μεσοπόλεμο*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1998.
- Κατσαντώνης Γιάννης, *Εκπαιδευτικοί και Εθνική Αντίσταση*, εκδ. Καρανάση, Αθήνα, 1984, σελ.42-43.
- Κατσαντώνης Γιάννης, «*Οι δάσκαλοι στους αγώνες για Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία*», εκδ. Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1981.
- Κάτσικας Χρ.-Θεριανός Κ., «*Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004.
- Κάτσικας Χ.-Θεριανός Κ, κ.α., *Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2007

- Λέφας Χρ., *Ιστορία της εκπαίδευσέως*, ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1942
- Μαυρογιώργος, Γ. , *Εκπαιδευτικοί και αξιολόγηση*, εκδ. Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα, 1993.
- Μπουζάκης, Σ. , *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1999)*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1996.
- Μπουζάκης Σ., *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, (τόμος Α΄ και Β΄), εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1994.
- Νούτσος, Χ. , *Ιδεολογία και εκπαιδευτική πολιτική*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1986.
- Νούτσος Χαρ, *Το σχολείο της «εθνοκροσύνης»*, στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα* (επιμ. Χατζηιωσήφ Χ -Παπαστράτης Πρ.), τομ. Δ2, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007.
- Ντουντουλάκης Κ., *Οι δάσκαλοι στους κοινωνικούς αγώνες και στην εθνική-λαϊκή αντίσταση*, περ. Αντιτετράδια της εκπαίδευσης, τ. 60-61, σελ. 61-67.
- Παναγόπουλος Αθανάσιος, *Η κρατική λειτουργία της εκπαίδευσης και το σύστημα εποπτείας: ο θεσμός του Επιθεωρητή στη σχολική εκπαίδευση. Μια ιστορική αναδρομή στο παρελθόν*, περ. Τα εκπαιδευτικά, τ. 105-106, Ιανουάριος-Ιούνιος 2013.
- Παπακωνσταντίνου Παν., *Από την παιδαγωγική ιδεολογία στην επιστημονική κατάρτιση: το περιεχόμενο κατάρτισης του Έλληνα εκπαιδευτικού* στο Γκότοβος, Μαυρογιώργος, Παπακωνσταντίνου, «Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη», εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1992.
- Ρέππας Χρ., *Συνδικαλιστικό κίνημα και εκπαιδευτική πολιτική: η περίοδος 1974-1981*, περ. Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τεύχος 98.
- Σακελαρίου Χάρης, *Η παιδεία στην Αντίσταση*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα, 1984.
- Σάμιος Παναγιώτης, *Η στοιχειώδης εκπαίδευση τα χρόνια της μεταξικής δικτατορίας 1936-1940*, πτυχιακή εργασία στο Πάντειο, Αθήνα, 2012.
- Σάμιος Παναγιώτης, *Η δράση των Επιθεωρητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης την περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974)*, περ. Ρωγμές εν τάξει, τ. 15^ο-16^ο.
- Σκαρτσίλας Παν.- Μουσταίρας Παν. *Έλεγχος - Εποπτεία στο παράδειγμα της ελληνικής Α/θμιας εκπαίδευσης: Από τον Επιθεωρητή στο Σχολικό Σύμβουλο. Ιστορική - Συγχρονική θεώρηση*, εργασία στο διαδίκτυο: www.elemedu.upatras.gr/eriane/synedria/synedrio2/.../skratsilas.htm
- Σκούρα Λαμπρινή, *Δάσκαλοι και κοινωνική δικαιοσύνη κατά το 19^ο αιώνα*, μελέτη στο διαδίκτυο: www.eriane.elemedu.upatras.gr/?...el...Σκούρα...
- «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία», στο: «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση: συζητήσεις, κρίσεις, απόψεις», εκδ. Προοδευτική Παιδεία, Αθήνα, 1966.
- Τουλούπης Φάνης, «Οι αγώνες των δασκάλων κατά τον 20^ο αιώνα και η προσφορά τους», χ.ε, Αθήνα, 2001.
- Τουλούπης, Φάνης, «Για τη Δημοκρατία στη Δημοτική Εκπαίδευση», Αθήνα, 1985.
- Τουλούπης Φάνης, «Εκπαίδευση και πολιτική εγκλεισμών», χ.ε, Αθήνα, 1997.
- Φίλος Στ., *Το χρονικό ενός θεσμού*, εκδ. Βιβλία για όλους, Αθήνα, 1984.
- Φραγκουδάκη Άννα, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1985.
- Φραγκουδάκη Άννα, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1992.
- Φωτιάδης Φ., *Το γλωσσικόν ζήτημα και η εκπαιδευτική μας αναγέννησις*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 1902.
- Χαραλάμπους Δ., *Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος: η ίδρυση, η δράση του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και η διάσπασή του*, Εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσ/νίκη, 1987.
- Ψυχάρης Γ., *Το Ταξίδι μου*, εκδ. ΕΡΜΗΣ (ανατύπωση), Αθήνα, 1983.